

Bíróság vagy egyezség?

Vizsgálódások a mediáció tárgykörében

OTDK dolgozat

2013

Jelige: Pozitív Sokk

*„Mind a konfliktus, mind a békülés
a természetes emberi lét részei és
ehhez hozzátartoznak mindazok a
korlátok is, amelyek minden egyénre
jellemzőek.”*

(Freddie Strasser – Paul Randolph)

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	4
2. Az alternatív vitarendezési módokról.....	5
2.1. Az alternatív vitarendezés történetéről.....	5
2.2. Az alternatív vitarendezés formái.....	6
3. Nemzetközi ajánlások az alternatív vitarendezési módok, elsősorban a közvetítés alkalmazásához.....	7
4. A mediáció és a bírósági eljárás összevetése.....	10
4.1 A közvetítői eljárás előnyei.....	10
5. A mediáció mibenlétéről és a mediátor tevékenységéről.....	12
5.1. A mediáció válfajai.....	13
5.2. A mediációs eljárás modelljei.....	14
6. A mediáció technikái.....	15
7. Út a törvényi szabályozásig.....	18
8. A 2002. évi LV. törvény rendelkezései.....	19
9. A büntetőjogi mediáció.....	23
9.1. A büntetőjogi mediáció formái.....	23
9.2. Alapelvek.....	23
9.3. A törvényi szabályozás előzményei.....	24
9.4. Hogyan szabályozza a Be. a mediációt?.....	25
9.5. A 2006. évi CXXIII. törvény rendelkezései.....	26
10. Mediáció a statisztikák tükrében.....	31
10.1. Az első év tapasztalatai.....	31
10.2. További statisztikák.....	32
11. A börtönmediáció lehetősége.....	34
11.1. Belgium: a resztoratív börtön modellje.....	35
11.2. Pro és kontra érvek.....	36
11.3. A börtönmediáció lehetősége Magyarországon.....	38
11.3.1. Börtönmediáció Balassagyarmaton és Tökölön.....	40
12. „Ki viszi el a balhét?” – egy rövid esettanulmány.....	43
13. Nemzetközi kitekintés.....	46
13.1. Ausztria.....	46
13.2. Cseh Köztársaság.....	47
13.3. Finnország.....	48
14. Végkövetkeztetés.....	50
Mellékletek.....	52
Bibliográfia.....	53

1. Bevezetés

„A mediáció lényege abban áll, hogy képes a feleket egymás felé fordítani, nem úgy, hogy szabályokat kényszerít rájuk, hanem segít megteremteni kapcsolatuk újszerű és közös felfogását, melynek révén megváltozik a két fél egymáshoz való viszonyulása.”¹

Riskin 1994-ben e szavakkal jellemezte a mediációt, az alternatív vitarendezési módok (röviden: AVR) egyik formáját. A mediáció latin eredetű szó, jelentése: közvetítés. A mediációs (azaz a közvetítői) eljárás törvényi szintű szabályozása Magyarországon 2002-ben született meg, így a gyakorlatban történő bevezetése és alkalmazása, illetve szélesebb körben történő ismertté válása csak az elmúlt években kezdődött el. A külföldi tapasztalatok alapján azonban leszögezhető, hogy a konfliktusok megoldásának olyan módszeréről van szó, amely a bírósági eljárásokhoz képest számtalan előnnyel rendelkezik, és szélesebb körben való elterjedése a bíróságok tehermentesítésének hatékony eszközül szolgálhat.

Dolgozatom központi témája a büntetőügyekben folytatott közvetítői eljárás legfontosabb (elsősorban hazai) jellemzőinek bemutatása, ugyanakkor fontosnak tartom a történeti gyökerek és a nemzetközi összefüggések felvázolását is. A téma iránti érdeklődésemet egy, a mediációval foglalkozó egyetemi kurzus alapozta meg, feldolgozásában pedig a magyar és a külföldi szakirodalom, valamint a hazai jogszabályi háttér egyaránt nagy segítséget jelentett számomra.

¹ STRASSER, Freddie – RANDOLPH, Paul: Mediáció. A konfliktusmegoldás lélektani aspektusai, Nyitott Könyvműhely Kiadó, Budapest, 2008, 78. oldal

2. Az alternatív vitarendezési módokról

Az alternatív vitarendezés (azaz az AVR) átfogó fogalom; olyan eljárásokat jelent, amelyek alternatívát nyújtanak a bírósági eljárás mellett, illetve lehetőséget nyújtanak a bírósági eljárás elkerülésére. Az AVR a modern jogfejlődés terméke, maga a békéltetés azonban évszázadokra nyúlik vissza.

2.1. Az alternatív vitarendezés történetéről

Az idők során a különféle törzsi és más etnikai vagy kulturális csoportok között, Afrikától Európán át Ázsiáig, Közép-és Dél-Amerikától Japánig, mindig is igénybe vették a család vagy közösség bölcs öregjeit, hogy békítő szerepet vállaljanak a konfliktushelyzetekben. Kínában már kb. 2500 évvel ezelőtt megjelentek az alternatív vitarendezési módok (pl. választottbíráskodás, mediáció) gyökerei. Az egymást követő uralkodói dinasztiákban a mediáció volt a konfliktusmegoldás egyik legfőbb eszköze. „Éles” jogviták helyett ugyanis az érdekellentéteket egyezséggel próbálták rendezni. Ennek filozófiai hátterét a harmóniára, az egyszerű megoldásokra törekvő konfucionizmus és taoizmus adta.

A feljegyzések szerint a mediációt a 19. században alkalmazták először eszközként nemzetközi konfliktusok megoldásában, pl. 1825-ben Nagy-Britannia közvetített Portugália és Brazília között, vagy a Vatikán (XII. Leo Pápa) Németország és Spanyolország között. Valójában a mai nemzetközi diplomáciai tevékenység zöme is mediációként fogható fel.²

Az 1950-es években az Egyesült Államokban kezdték meg az AVR elméleti megalapozását. Később Európában is egyre nagyobb figyelem és érdeklődés követte az alternatív vitarendezés gondolatát. Ennek egyik oka az volt, hogy a társadalomtudósok mind gyakrabban hívták fel a figyelmet a bírósági rendszer korlátaira. A vitás ügyek alternatív rendezésének jelentősége azért is nőtt, mert az érintettek számára könnyebb hozzáférést biztosít a joghoz.

Az Európai Unió országaiban ma is sok vita folyik a használhatóság területeiről és hatóköréről. 2002-ben Brüsszelben dolgozták ki a „Zöld könyv” elnevezésű vitairatot. Ez a polgári és kereskedelmi jog területén alkalmazható alternatív eljárásokról szól. Lehetőséget biztosít arra, hogy a széles nyilvánosság számára ismertebbé váljék az

² Uo. 75. oldal

AVR, világosabb képet adjon a tagországok és a Közösség szintjén az e területen indított kezdeményezésekről és munkálatokról.

2.2. Az alternatív vitarendezés formái

Az alternatív vitarendezésnek számtalan változata alakult ki. Ezeket a következő szempontok szerint csoportosíthatjuk:³

➤ *A döntést meghozó személye, pozíciója:*

Vannak olyan eljárások, amelyekben a felek a döntést másra bízzák; más esetekben a vitázó felek saját maguk döntenek; van olyan is, ahol ők jogosultak döntést hozni, a közvetítő csak moderál, illetve segíti a megbeszélés menetét.

➤ *Van-e a döntésnek kötelező hatálya:*

Országoként eltérő gyakorlat alakult ki pl. abban a kérdésben, hogy a bíróság jóváhagyja, vagy csak egy lehetőségként mérlegeli a megállapodást (pl. válási, láthatási ügyekben).

➤ *Szakértő megbízása:*

A szakértői vélemény bizonyos esetekben csak a bírósági eljárás alapjául szolgál, más esetekben viszont kötelező érvényű lehet.

➤ *Kamarák, különféle egyesületek közvetítői tevékenysége:*

Pl. ipar-és kereskedelmi kamarák, különféle egyesületek közvetítői tevékenysége bíróságon kívüli konfliktusok megoldásában. Ezek egyfelől a vállalkozó és szolgáltatók, másfelől az ügyfelek között zajlanak. Különösen elterjedt gépkocsi meghibásodásából, javításából adódó vita esetén; a megállapított tényálláshoz több országban kötve vannak a felek a bírósági eljárás során.

➤ *Mediáció:*

Egy pártatlan harmadik fél segíti a feleket az érdekeiknek megfelelő és mindegyikük számára elfogadható megállapodás létrehozásában. A cél az, hogy ők hozzák meg a döntést, amelyet magukra nézve kötelező érvényűnek tekintenek. Vannak olyan közvetítői módszerek (pl. tettes-áldozat mediáció), ahol

³ DR. BARINKAI Zsuzsanna, DR. BÁRTFAI Judit, DR. DÓSA Ágnes, DR. GULYÁS Kálmán, DR. HERCZOG Mária, DR. HORVÁTH Éva, DR. KUTACS Mária, LÓVAS Zsuzsanna (szerk.: SÁRINÉ dr. Simkó Ágnes): A mediáció – A közvetítői tevékenység, HVG Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003.

nem egyenrangú felek vitáznak, hanem a jóvátétel, a megbékélés, a kompenzáció a folyamat lényege. Ez a mediáció egyik válfaja.

Az új évezredben Európa-szerte kísérleti programok indultak annak feltérképezésére, hogy a bíróságok számára milyen jelentőséggel bír az alternatív vitakezelés. Nagy kérdés például, hogy képes-e enyhíteni a bíróságok terhein, csökkenti-e az igazságszolgáltatás, illetve a felek költségeit. Úgy gondolom, hogy e módszerek térnyerésével és fejlődésével egyidejűleg sok hasonló kérdésre igenlő válasz születhet.

Az alternatív vitarendezési módszerek, elsősorban a közvetítés alkalmazásához több fontos nemzetközi ajánlás is született, kiemelkedő jelentőségük miatt ezekkel a következő pontban részletesen foglalkozom.

3. Nemzetközi ajánlások az alternatív vitarendezési módok, elsősorban a közvetítés alkalmazásához

1. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (81) 7 ajánlása (1981) és R (86) 12 ajánlása:⁴

Ezen ajánlások a bíróságok túlterheltségének megelőzésére és csökkentésére vonatkozóan tettek javaslatot a tagállamok kormányainak. A közvetítés bevezetését elsősorban az igazságszolgáltatás tehermentesítése céljából tartják lényegesnek.

2. Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (98) 1 ajánlása (1998):⁵

A családi közvetítésről szóló ajánlás szintén a bíróságok tehermentesítése szempontjából releváns. Kimondja, hogy a közvetítést minden olyan vitában alkalmazni lehet, amely ugyanazon család tagjai között merül fel, és akik a nemzeti szabályozás szerint családi kapcsolatban élnek vagy éltek, ugyanakkor a tagállamok szabadon határozhatják meg azokat a speciális eseteket, amelyekben a családi közvetítés alkalmazását biztosítani kívánják. A tagállamoknak meg kell fontolniuk a közvetítés alkalmazhatóságát a nemzetközi viszonylatokban, főleg azokban az esetekben, amikor gyermekek érintettek a szülői felügyelet és láthatás kérdésében, de a szülők különböző államokban élnek, vagy várhatóan élni fognak.

3. Európa Tanács Miniszterek Tanácsa R (99) 19 ajánlása:⁶

Az igazságügyi mediáció tárgyában született ajánlás szerint a mediáció segíthet abban, hogy tudatosítsuk: mind az egyén, mind a közösség fontos szerepet tölt be a

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

bűncselekmények kezelésében és megelőzésében, valamint az azzal kapcsolatos konfliktusok feloldásában, mindezzel olyan büntetőjogi eredményre vezet, amely építő és kevésbé represszív.⁷

Az ajánlás szerint a mediáció öt alapelve⁸ a következő:

1. mindkét félnek önkéntesen bele kell egyeznie,
2. az eljárás során elhangzottak titkosak, kizárólag a felek hozzájárulásával használhatók fel,
3. a mediációs szolgáltatást büntetőjogi ügyekben és
4. az eljárás minden szakaszában általánosan elérhetővé kell tenni,
5. a mediációnak a büntető igazságszolgáltatáson belül megfelelő autonómiát kell biztosítani.

4. Az Európai Unió Tanácsának 2001/220/IB sz. kerethatározata:⁹

A határozat az áldozatok büntetőeljárásbeli helyzetével foglalkozik. 9. cikke a kompenzációhoz való jogot, 10. cikke a mediációhoz való jogot rögzíti. A kerethatározat azért kiemelő, mert végrehajtását kötelezővé tették a tagállamok számára, egyes vonatkozásokban 2002. március 22-ét, míg más vonatkozásokban 2006. március 26-át jelölve meg határidőként.

5. Green Paper on alternativ dispute resolution in civil and commercial law (2002):¹⁰

Ez a korábban említett ún. „Zöld könyv”. Az Európai Bizottság 2002 áprilisában közzétett vitaanyaga a polgári és kereskedelmi ügyekben alkalmazható alternatív vitarendezési megoldások lehetőségeivel foglalkozik.

6. A modell-törvény (2002):¹¹

Az UNCITRAL (United Nations Commission on International Trade Law, magyar fordításban: Egyesült Nemzetek Nemzetközi Kereskedelemjogi Bizottsága) 2002. június 17-29. között megtartott ülésén fogadta el az ún. modell-törvényt, amely mind a nemzetközi, mind a belföldi kereskedelmi jogviták rendezéséhez ajánlja szabályainak alkalmazását. Legfontosabb rendelkezései közé tartozik: pártatlan, részrehajlás nélküli

⁷ Uo.

⁸ ARADI Csilla: Medi(t)áció. A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői eljárás ismertségének és elismertségének problémaköre. Diplomamunka (kézirat), Széchenyi István Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Győr, 2012, 8-9. oldal

⁹ Uo. 9. oldal

¹⁰ DR. BARINKAI Zsuzsanna, DR. BÁRTFAI Judit, DR. DÓSA Ágnes, DR. GULYÁS Kálmán, DR. HERCZOG Mária, DR. HORVÁTH Éva, DR. KUTACS Mária, LOVAS Zsuzsanna (szerk.: SÁRINÉ dr. Simkó Ágnes): i.m.

¹¹ Uo.

közvetítő; a felek megegyezése alapján alakuló közvetítői eljárás; szigorú összeférhetetlenségi szabályok.

A modell-törvény azért is kiemelendő, mert főbb ajánlásainak figyelembevételével készült el a 2002 decemberében hazánkban elfogadott törvényi szabályozás is.

4. A mediáció és a bírósági eljárás összevetése

Ahhoz, hogy tisztán láthassuk, miért is válik, illetőleg válhat egyre elterjedtebbé az alternatív vitarendezés (elsősorban a mediáció) alkalmazása a bírósági eljáráshoz képest, először is érdemes megvizsgálnunk ez utóbbi hátrányait.¹²

- A bíróságok túlterheltsége, valamint az egymással szemben álló feleknek az eljárás elhúzódását célzó taktikája miatt a peres eljárás sok esetben hosszadalmas, akár évekig is elhúzódhat.
- A felek számára gyakran túlságosan nagyok a költségek.
- Az ítélet sok esetben végrehajthatatlan.
- Az egyik fél mindig a vesztes, a másik pedig a nyertes pozíciójában van, de akár mindkét fél érezheti úgy, hogy veszített a bíróság előtti eljárásban.
- A vélt vagy valóságos sérelmek továbbra is fennmaradnak, fennmaradhatnak, sőt a peres eljárásban akár tovább is éleződhet az ellentét a felek között. A peres eljárás többnyire nem oldja meg, legfeljebb kezeli, illetve kezelni próbálja a problémát.
- A feleknek bizonyítaniuk kell tényállításaikat. Ehhez sokszor tanú meghallgatására is szükség lehet, és ez még jobban elmélyítheti az ellentétet a felek között, illetve ronthatja más emberekhez fűződő viszonyukat is.
- A peres eljárásban (lévén kontradiktórius eljárás) nem mindig áll annyi idő rendelkezésre, amely a konfliktushelyzet feloldását lehetővé tenné.
- Ha „cselekvőképtelen” személyek vesznek részt a vitában, az ügy lezárásának kimenetelét illetően az ellenőrzés kikerül a döntési jogkörükből.

4.1 A közvetítői eljárás előnyei

A bírósági (illetőleg a választottbírósági) eljáráshoz képest a közvetítői eljárás lényeges ismérvei a következők:¹³

- A közvetítés során csak a felek állnak egymással szemben.
- A felek önként, együttes akaratukból kezdeményezik.
- A közvetítőt a felek választják. Megjegyzendő, hogy az eljáró tanács megválasztásának joga a feleket a választottbírósági eljárásban is megilleti.
- A felek együttes akarat elhatározása alakítja a közvetítés menetét a közvetítő

¹²Uo.

¹³ Uo.

által ismertetett módszerek alapján.

- A közvetítői eljárás célja az, hogy a felek közösen oldják meg a konfliktust, adott esetben a jogszabályok rendelkezéseitől eltérően.
- A megegyezés tartalmát a felek határozzák meg.
- Saját felelősségükre döntenek valamennyi kérdésben.
- A közvetítő nem dönt, csak hozzásegíti a feleket a megállapodás létrehozásához.
- A felek közötti viszony a jövőbeni kapcsolat szempontjából is javulhat.
- Az eljárás költségei a rövidebb időtartam és a bírósági eljárás költségeinek (illeték stb.) hiánya miatt lényegesen olcsóbbá tehetik az eljárást.
- Az eredményesen záruló közvetítői eljárás mindkét fél számára azt sugallja, hogy a vitát nyerő pozícióban zárta le.

Összefoglalóan kiemelhetjük tehát, hogy a közvetítői eljárás gyorsabb, olcsóbb és egyben a felekre váró döntési mechanizmusokban rejlő módja a viták rendezésének. Ez pedig vitathatatlanul megalapozza egyre szélesebb körben történő elterjedését.

Mielőtt rátérnék a mediáció magyar szabályozásának elemzésére, szeretném ismertetni a közvetítés, illetve a mediátor tevékenységének lényegét, a mediáció modelljeit és technikáit, ezért dolgozatom következő részében ezekkel a kérdésekkel foglalkozom részletesen.

5. A mediáció mibenlétéről és a mediátor tevékenységéről

Freddie Strasser és Paul Randolph szerint a mediációnak három alapvető eleme van:¹⁴

1. Konszenzuson alapul
2. Magánjellegű és bizalmas
3. Nem jogok és kötelezettségek, hanem az igények és érdekek mentén működik.

A pereskedéssel szemben, amely azzal foglalkozik, hogy „*mi történt a múltban, miért történt, és kinek a hibájából történt*”,¹⁵ a mediáció a jövőbe tekint. Arra ösztönzi a feleket, hogy ártértékeljék a vitában elérendő céljaikat és terveiket úgy, hogy felülvizsgálják jelenlegi és jövőbeni igényeiket és érdekeiket. A közvetítés gyakorlatilag a vita kulturált megoldásának lehetősége. A felek között a közvetítés során kialakult kapcsolat lehetővé teheti, hogy a megegyezést követően is fennmaradjon a közöttük már létrejött, egymásra odafigyelő és egymást megértő viszony.

A mediátor, vagyis a közvetítő legfontosabb feladata az, hogy fékezze a felek közötti indulatokat, megakadályozza a viták kiéleződését és próbálja irányítani a megbeszéléseket. Arra kell törekednie, hogy a felek tárják fel igényeiket, tisztázzák azokat a tényeket, körülményeket, amelyek a konfliktus kiéleződéséhez, egyáltalán kialakulásához vezettek; képessé váljanak arra, hogy a vitás ügy megoldásával összefüggő elvárásaikat ismertessék és értékeljék is. A felek szabadon elmondhatják érzéseiket, ötleteiket, észrevételeiket, egyezkedhetnek, tárgyalhatnak, problémáikat, konfliktusaikat bizalmasan, az önként vállalt eljárás kereteiben vitathatják meg. Fontos, hogy végighallgassák egymást, megismerjék a másik fél érveit, ezáltal lehetővé válhat, hogy elemezzék a másik fél által elmondottakat. Ez elősegíti azt, hogy a felek közösen tudjanak javaslatot tenni a mindkettőjük számára elfogadható megoldás kidolgozására. Fontos kiemelni, hogy a megállapodás eltérő jogokat és kötelezettségeket is megállapíthat, mint amelyek a feleket a vitás ügy bírósági eljárásban történő tárgyalása során megilletnék. A közvetítés ugyanis nem a jogokra és kötelezettségekre, hanem az érdekekre és szükségletekre összpontosít.

A közvetítő az eljárás során nem adhat olyan tanácsot, amely veszélyezteti saját pártatlan pozícióját, és nem is dönthet a vitás ügyben. Ő csak segíti a feleket a megoldás megtalálásában. Az egyes megbeszéléseken tájékoztathatja a feleket az ügghöz

¹⁴STRASSER, Freddie – RANDOLPH, Paul: i.m. 78-79. oldal

¹⁵ Uo. 79. oldal

kapcsolódó joganyagról, szakmai tényekről, ismeretekről, vagy más szavakkal fel is válaszolhatja egyik vagy másik fél álláspontját. Az érintett fél észrevételeit, javaslatait illetve a félnek az ügyben kialakított álláspontját azonban mindenképpen objektíven, befolyásmentesen kell ismertetnie. A közvetítő nem folytat le bizonyítást, nem kötelezi a feleket valamilyen magatartás tanúsítására, vagy cselekmény elvégzésére, csupán közvetíti az egyezség létrejöttét.

Ha a közvetítés sikerrel jár, ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a felek megegyezése alapján létrejövő – lehetőség szerint írásban rögzített – megállapodással zárul. Innentől kezdve a megállapodásban foglaltak végrehajtása csak a felekre tartozik. Mivel önként vállalták, általában be is tartják az abban foglaltakat. Ezért az ilyen megállapodás eredményesebb a bírósági eljárásban hozott határozatoknál. Ahogyan korábban is említettem, az eredményesen záruló közvetítői eljárás mindkét fél számára azt sugallja, hogy a vitát nyerő pozícióban zárta le.

5.1. A mediáció válfajai

A mediációnak két válfaja létezik: a segítő és a kiértékelő típus.¹⁶ A segítő formát minimalistának (Palmer and Roberts, 1988), vagy nem beavatkozóknak (Boulle and Nesic, 2001) szokták nevezni. Ez a fajta mediáció arra szorítkozik, hogy segítsen a feleknek kommunikálni és tárgyalni egymással, annak érdekében, hogy valamilyen egyetértésre jussanak.

A kiértékelő mód ennél célratörőbb és beavatkozóbb. Ahogyan az elnevezése is mutatja, a feleknek kiértékelést is nyújt. Ha a felek kiértékelő mediátort választanak, vagy olyan személyt, aki a vitatott kérdés szakértője, ezzel burkoltan elfogadják annak szakértelmét. Azt várják tőle, hogy szakmai tapasztalataira hagyatkozva adjon támpontot, vagy mutasson irányt a konfliktus megoldásában. Weckstein szerint „*az értékelést, különösen azt, amelyik jóslatokba bocsátkozik, csak akkor vegyük elő, mint végső eszközt, ha a segítő módszerek kudarcot vallanak.*”¹⁷ Ekkor ugyanis fennáll a veszélye annak, hogy a mediátor feladja saját semlegességét, és így már nem képes pártatlanul folytatni a közvetítői szerepet.

A mediációban alkalmazott tárgyalást elvi alapú tárgyalásnak nevezzük, szemben a jogászok által alkalmazott ún. pozicionális vagy stratégiai tárgyalással. A kettő közötti

¹⁶ Uo. 81. oldal

¹⁷ Uo. 83. oldal

különbségre Roger Fisher és William Wry hívta fel először a figyelmet 1981-ben, *Eljutni az igenhez (Getting to yes)* című művében.¹⁸ Ebben arra biztatják a tárgyaló feleket, hogy válasszák le az embert a problémáról, összpontosítsanak inkább az érdekekre, mint a pozícióra, találjanak a kölcsönös nyereséghez vezető utakat, és ragaszkodjanak az objektív kritériumok használatához. E tanácsokat ma is érdemes szem előtt tartaniuk mindazoknak, akik eredményes mediációra törekednek!

5.2. A mediációs eljárás modelljei

Nacsády Péter két fő modellt¹⁹ ismertet a mediációs eljárás keretében:

- a) a francia és
- b) az amerikai mediációt.

A francia mediációs eljárásban a rendőri szervek megküldik az aktát az ügyésznek, aki ahelyett, hogy elrendelné a nyomozást, mediátornak utalhatja át az ügyet, feltéve, hogy:

1. az ügy egyszerű megítélésű
2. a terhelt beismerte a cselekmény elkövetését
3. nem bűnismétlő
4. az elkövetés véletlenszerű
5. a nevelő hatást várhatóan a közvetítői eljárás is biztosítja.

Franciaországban két olyan szervezet létezik, amely hivatalosan mediációval foglalkozik: a Prado, amely fiatalokkal és felnőttekkel foglalkozó egyházi szervezet, és az AReSCJ, a magiszterek és ügyvédek által létrehozott tanácsadó szervezet.

A mediáció eredményeképpen kerül sor az ún. reparációra, „*amelynek során a terhelt a kár megtérítésén felül bizonyos tevékenységet végez*”,²⁰ amely a büntetőjogi szankciót helyettesíti. A reparációnak két módja létezik, a direkt és az indirekt. Direkt reparáció esetén „*a sértett elfogadja, hogy a terhelt kifejezetten neki szolgáltatasson*”²¹ (pl. a terhelt maga javítja meg az általa megrongált kerítést). Indirekt reparációról akkor beszélünk, ha a terhelt más, közhasznú tevékenységet végez (pl. hétfévente önkéntes munkát

¹⁸ Uo. 85. oldal

¹⁹ HERKE Csongor: A sértett-terhelt mediáció szerepe a bűnmegelőzésben, Interneten: www.pecshor.hu/periodika/2003/herke.pdf (letöltés ideje: 2012.03.18.), 103-104. oldal

²⁰ Uo. 103. oldal

²¹ Uo. 103. oldal

vállal).

Jóval nagyobb szerepe van a rendőrségnek az amerikai típusú mediációban, amelyben a laikus bírák is fellépnek. Az amerikai modell két fő formája a kiscsoportos és a nagycsoportos mediáció. Előbbi a felek és a mediátor külön tevékenységén, míg utóbbi együttes tevékenységükön alapul, azaz ebben az esetben a mediátor a felekkel és tanácsadóikkal együttesen találkozik, és így kíséri meg az egyezségkötést. A kiscsoportos mediációra csak akkor kerül sor, ha szükséges a felekkel való külön-külön egyeztetés is. A felek megegyezéséről jegyzőkönyvet készítenek, amit meg kell küldeni a hatóságoknak is. Ha sikertelen az egyeztetés, arról is jegyzőkönyv készül, amelyet szintén eljuttatnak a hatóságoknak.

6. A mediáció technikái

A mediációs technikákat többféle szempont szerint csoportosíthatjuk.²²

Általánosabb értelemben, a technikák jellege szerint léteznek:

- a) facilitív technikák
- b) kommunikációs technikák
- c) az érzelmek kezelése, újrafogalmazás
- d) megállapodási opciók generálása.

A facilitív technikák lényege, hogy a mediátor „*az ülés megszervezésén túl szót ad a feleknek, betartat bizonyos szabályokat, időnként összefoglal, és ráirányítja a figyelmet szükségletekre, érdekekre.*”²³

A kommunikációs technikák alkalmazásakor a mediátor feladata az egész eljárás során, hogy javítsa, előmozdítsa a felek kommunikációját, és kezelje a kommunikációs elakadásokat. Ilyennek tekinthető a kérdezőtechnika és a „hallgatástechnika” (aktív hallgatás).²⁴

Az érzelmek kezelésének csoportjába tartoznak a „*szükségletek és érdekek feltárásának technikái*”²⁵ (semlegesbe fordítás, parafrázis).

Megállapodási opciók generálása esetén a mediátor – az érzelmi szükségletek feltárása, megtárgyalása után – rátér a megállapodás kidolgozására. Konszenzusépítő technikákat alkalmaz, ezek közül legismertebb az ötletroham, a brainstorming

²² KERTÉSZ Tibor: Mediáció a gyakorlatban. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010, 82-94. oldal

²³ Uo. 82. oldal

²⁴ Uo. 82. oldal

²⁵ Uo. 82. oldal

technikája. A feleket az opciók generálása ahhoz segíti hozzá, hogy „*kreatív, minden érdeküknek megfelelő döntési lehetőségek birtokában tudják meghatározni a vitájuk kimenetelét szolgáló megállapodás tartalmát.*”²⁶

Az alkalmazás szükségessé alapján kétféle mediációs technikát különböztethetünk meg. Az egyik csoportba a mediáció általános technikái tartoznak, amelyek minden mediációban elő kell, hogy forduljanak, függetlenül az ügy bonyolultságától. Ezek azok a technikák, „*melyektől a mediáció több lesz, mint egy puszta egyezkedés*”²⁷. Ide tartozik:²⁸

- a) kérdés, kérdéstechnika (zárt és nyitott kérdések)
- b) parafrázis
- c) semlegesbe fordítás
- d) szemkontaktus versus jegyzetelés (döntő jelentőségű)
- e) összefoglalás
- f) elismerés
- g) realitáskontroll.

A másik csoportot a mediáció speciális technikái alkotják. Ezeket nem mindig, csak a nélkülözhetetlen esetekben alkalmazzák, egyszerűbb esetekben nem, mert az akár neveltségessé is teheti az eljárást a felek számára. A speciális technikák a következők:²⁹

- a) különtárgyalás
- b) csend
- c) tesztelés
- d) visszacsatolás
- e) ventilálás
- f) tükrözés
- g) „storytelling” (történetmesélés).

Miután az előzőekben felvázoltam a mediáció legfontosabb elméleti sajátosságait, a következő pontban rátérek a közvetítői eljárás magyar szabályozására, megvizsgálva, miként jutott el a jogalkotás a szabályok törvényi szintre emeléséig, milyen formái léteznek Magyarországon az eljárásnak, s ami dolgozatom központi témáját illeti,

²⁶ Uo. 82. oldal

²⁷ Uo. 82. oldal

²⁸ Uo. 94. oldal

²⁹ Uo. 94. oldal

milyen speciális jellemzői és garanciái vannak a büntetőjogi mediációnak hazánkban.

7. Út a törvényi szabályozásig

Magyarországon a közvetítői tevékenységről szóló törvény előkészítésénél³⁰ az alternatív vitarendezési módok vizsgálata során a mediációs típusú eljárás azért került előtérbe, mert a külföldi tapasztalatok azt támasztották alá, hogy ez a vitarendezési mód a hagyományos bírói út mellett igen hatékony szerepet tölthet be a konfliktuskezelésben, a jogviták lezárásában. Hazánkban 2001 januárjában lépett hatályba az első, tisztán mediációs típusú vitarendezési módszert szabályozó törvény (az egészségügyi közvetítői eljárásról szóló 2000. évi CXVI. törvény), amely a jogviták meghatározott, szűk körében tette lehetővé a mediáció igénybevételét, s amely szerint *„a közvetítői eljárás célja az egészségügyi szolgáltató és a beteg között a szolgáltatás nyújtásával összefüggésben keletkezett jogvita peren kívüli egyezséggel történő rendezésének elősegítése, a felek jogainak gyors és hatékony érvényesítése.”*³¹ A jogszabály bevezetésének tapasztalatai ugyan még nem voltak értékelhetőek a közvetítői eljárásról szóló törvény előkészítése során, rendelkezésre álltak viszont a munkaügyi érdekvitákkal, a választottbírói eljárással, valamint a különböző civil szervezetek, magánszemélyek által végzett közvetítői tevékenységgel összefüggő tapasztalatok, illetve az azokról készített statisztikai felmérések adatai.

A mediációról szóló törvény előkészítéséért az Igazságügyi Minisztérium volt felelős. Érdekesség, hogy az első koncepcióban az ügyvédi tevékenység részeként kívánták szabályozni a közvetítői tevékenység végzésének főbb elveit. Viszont a tapasztalatok azt támasztották alá, hogy a közvetítői tevékenység végzése nem kötődhet alapvetően egy szakma képviselőihez. A mediáció során ugyanis elsősorban a közvetítő személyében rejlő képességek számítanak, és nem a jogi végzettség. Alapvetően ezek tehetik eredményessé, sikeressé az eljárást, és egyértelmű, hogy más szakmák képviselői is rendelkezhetnek ilyen képességekkel. A szabályozás újabb koncepciója ezért valamennyi szakma felsőfokú képzettséggel rendelkező tagja részére biztosította volna a közvetítői tevékenység végzésének lehetőségét. Végül ez alapján került sor a törvény előkészítésére.

A T/1528. számú törvényjavaslat 2003. január 1-jén lépett volna hatályba, ám azt

³⁰DR. BARINKAI Zsuzsanna, DR. BARTFAI Judit, DR. DÓSA Ágnes, DR. GULYÁS Kálmán, DR. HERCZOG Mária, DR. HORVÁTH Éva, DR. KUTACS Mária, LOVAS Zsuzsanna (szerk.: SÁRINÉ dr. Simkó Ágnes): i.m.

³¹ 2000. évi CXVI. törvény 1. § (1) bekezdés

csak az Országgyűlés bizottságai tárgyalták, idő hiányában a plenáris ülés napirendjén már nem szerepelt. A kormányváltás után visszavonták a törvényjavaslatot, ezt követően átdolgozták, majd az igazságügyi miniszter újra a Kormány elé terjesztette.

Az ismételten benyújtott törvényjavaslat parlamenti tárgyalása során a legjelentősebb változást az a képviselői módosító indítvány eredményezte, amely alapján kikerült a szövegből a közvetítői tanfolyam elvégzésére irányuló kötelezettség előírása. A hatályos törvény ezért nem kíván meg külön szakképzettséget a közvetítői tevékenység végzéséhez, igaz, hogy a mediátornak egy harminc órás tanfolyamot el kell végeznie.

Az Országgyűlés végül 2002. december 3-án fogadta el a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvényt, amely 2003. március 17-én lépett hatályba. A következőkben e törvény rendelkezéseivel foglalkozom részletesen.

8. A 2002. évi LV. törvény rendelkezései

A közvetítői tevékenységről szóló törvényt – ahogyan azt a preambulum is megfogalmazza – a polgári jogviták bíróságon kívüli rendezésének elősegítése érdekében alkotta meg az Országgyűlés. Célja, hogy elősegítse a természetes és más személyek *„személyi és vagyoni jogaival kapcsolatban felmerült azon polgári jogviták rendezését, amelyekben a felek rendelkezési jogát törvény nem korlátozza.”*³² Nem terjed ki a hatálya viszont a külön törvényben szabályozott más közvetítői vagy békéltetői eljárásra (például a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárásra, mellyel a későbbiekben részletesen is foglalkozom), valamint a választottbíróági eljárásra.³³

A törvényi definíció szerint a közvetítés nem más, mint *„olyan sajátos permegelőző, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, amelynek célja a vitában érdekelt felek kölcsönös megegyezése alapján a vitában nem érintett harmadik személy (a közvetítő) bevonása mellett a felek közötti vita rendezésének megoldását tartalmazó írásbeli megállapodás.”*³⁴ Ez a fogalom-meghatározás magában foglalja a mediáció azon legfontosabb ismérveit, amelyeket az V. pontban részletesen is kifejtettem.

A közvetítőtől pártatlanságot követel meg a törvény, feladatává teszi továbbá, hogy legjobb tudása szerint közreműködjék a felek közötti megállapodás létrehozásában.

³² 2002. évi LV. törvény 1. § (1)

³³ A választottbíróági eljárásra a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény rendelkezései irányadóak.

³⁴ 2002. évi LV. törvény 2. §

Mediátorként csak az járhat el, aki felsőfokú végzettséggel és annak megfelelő legalább öt éves igazolt szakmai gyakorlattal rendelkezik, büntetlen előéletű, és szerepel az igazságügyért felelős miniszter által vezetett közvetítői névjegyzékben. A törvény értelmében nem vehető fel a névjegyzékbe az, aki cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság alatt áll vagy gondnokság alá helyezés nélkül is cselekvőképtelen.³⁵ Mindezek kumulatív feltételek, azaz együttesen kell fennállniuk ahhoz, hogy valaki közvetítői tevékenységet folytathasson. Ugyanakkor nemcsak természetes, hanem jogi személyek is bekerülhetnek kérelem alapján a névjegyzékbe, ezt a törvény két - ugyancsak kumulatív – feltétel teljesítésétől teszi függővé. Fel kell ugyanis venni azt a jogi személyt, amelynek létesítő okiratában a közvetítői tevékenység feltüntetésre került és van közvetítői tevékenység folytatására feljogosított tagja, vagy munkaviszony, továbbá munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony keretében ilyen személyt foglalkoztat, feltéve, hogy ennek az alkalmazottnak nem szünetel a közvetítői tevékenysége.³⁶

Az igazságügyért felelős miniszter jogosult a névjegyzékben szereplő közvetítők működésének rendszeres és eseti ellenőrzésére. Erre hivatalból vagy a közvetítői eljárásban érintettek (tehát a felek, a szakértő, a közvetítői eljárásban meghallgatott más személy) kezdeményezésére egyaránt sor kerülhet. Ha a vizsgálat során nem állapítható meg kötelezettségszegés, a miniszter megszünteti az eljárást, ellenkező esetben viszont figyelmezteti a közvetítőt a törvényes rendelkezések betartására. Ha ismételt vagy súlyos kötelezettségszegésre kerül sor, a miniszter törli a közvetítőt a névjegyzékből. A közvetítői névjegyzék részletes szabályait külön jogszabály, a 3/2003. (III. 13.) IM rendelet tartalmazza.

A törvény IV. fejezetében rendelkezik a közvetítői eljárás menetéről. Első lépésként a felek közös megegyezés alapján írásban kezdeményezhetik az általuk választott közvetítő felkérését (aki a törvény alapján tehát természetes és jogi személy egyaránt lehet). A felkérésben a feleknek nyilatkozniuk kell arról, hogy közös megegyezés alapján közvetítői eljárás keretében kívánják rendezni a közöttük fennálló konfliktust. A felkért természetes személy, illetve a jogi személy nevében eljáró alkalmazott írásban nyilatkozik arról, hogy elfogadja-e a felkérést (ezt a kérelem kézhezvételétől számított 8 napon belül köteles megtenni). Ha igen, akkor a közvetítői eljárás lefolytatására (mint

³⁵ Ptk. 14. § (1) bek., 15. § (1) bek., 17. §

³⁶ 2002. évi LV. törvény 5. § (3) bek.

közvetítő) ő jogosult.

Mielőtt rátérnék az eljárás további menetének ismertetésére, fontosnak tartok kiemelni néhány, a közvetítőkre vonatkozó törvényi rendelkezést.

A közvetítőt titoktartási kötelezettség terheli minden olyan tény vagy adatot illetően, amelyről közvetítői tevékenységével összefüggésben szerzett tudomást. A titoktartási kötelezettség természetesen a közvetítői tevékenység megszűnése után is fennáll. A közvetítőt tevékenységéért díjazás illeti meg, az egyes ügyekben felszámítandó díj összegében a felekkel szabadon állapodik meg.

Ha a közvetítő elfogadta a felkérést, elfogadó nyilatkozatában meghívja a feleket az első megbeszélésre, valamint tájékoztatja őket a képviselő lehetőségéről. Képviselő meghatalmazás alapján nagykorú, cselekvőképes személy vagy jogi személy lehet. Az első megbeszélésen azonban a feleknek – jogi személy fél esetében a képviselőtére jogosított személynek – személyesen, együttesen meg kell jelenniük (ugyanaz a szabály vonatkozik a megállapodás megkötésére és aláírására is). Ha a felek valamelyike e követelménynek nem tesz eleget, a közvetítő nem indítja meg az eljárást.

Az első megbeszélés során a felek tájékoztatást kapnak többek között a közvetítés alapelveiről, a közvetítői megbeszélés főbb szakaszairól, az eljárás költségeiről is. Ha az első megbeszélésen a felek változatlanul kérik a közvetítői eljárás lefolytatását, ezt a tényt egy írásos nyilatkozatban rögzítik, mely tartalmazza mindkét fél és a közvetítő aláírását is. Mindezekre tekintettel valóban elengedhetetlen az első megbeszélésen történő személyes megjelenés. A közvetítő a közvetítői eljárást – a felek megállapodásától függően – a felek együttes jelenlétében vagy külön-külön tartott megbeszélések formájában egyaránt lefolytathatja. A közvetítőnek részletesen meg kell hallgatnia a feleket, és biztosítani kell, hogy egyenlő elbánásban részesüljenek. Ennek során a felek kifejthetik álláspontjukat és a rendelkezésükre álló iratokat is bemutatathatják. Ha valamelyik fél másként nem nyilatkozik, a közvetítő az egyikőjüktől kapott tájékoztatást közölheti a másik féllel annak érdekében, hogy a másik fél ennek figyelembevételével álláspontját kialakíthassa, előadhassa.

A közvetítői eljárás során – a felek egyetértésével - szakértő igénybevételére is sor kerülhet. A szakértő a szakértői véleményt a rendelkezésére bocsátott iratok alapján írásban terjeszti elő, de a felek megállapodásától függően személyesen is részt vehet a közvetítői megbeszélésen. A fentebb kifejtett titoktartási szabályokat a szakértőre is

megfelelően alkalmazni kell.

A közvetítői eljárás befejeződik:

- a megállapodás aláírásának napjával,
- azon a napon, amelyen az egyik fél közli a másik féllel és a közvetítővel, hogy a közvetítői eljárást befejezettnek tekinti,
- azon a napon, amelyen a felek egybehangzóan kijelentik a közvetítő előtt, hogy kérik az eljárás befejezését, vagy
- a felek eltérő megállapodása hiányában a nyilatkozat aláírásának napjától számított négy hónap elteltével. Így kiküszöbölhető, hogy a közvetítői eljárás túlzottan hosszú ideig elhúzódjon.

Ha az eljárás eredményeként a felek között megállapodás jött létre, a közvetítő azt az eljárás lefolytatására választott nyelven írásba foglalja, és a megállapodást tartalmazó okiratot átadja a feleknek. Magát a megállapodást a közvetítő és az együttesen, személyesen jelenlévő felek aláírásukkal látják el. Természetesen a feleket – az eredménytől függetlenül – a közvetítői eljárás befejezése után is megilleti az a jog, hogy a vitás ügyben igényüket bírósági vagy választottbírósi eljárás keretében érvényesítsék.

Dolgozatom következő fejezetét a büntetőjogi mediáció bemutatásának szentelem, tekintettel arra, hogy ez az egyik legspeciálisabb ága a közvetítői eljárásnak ma Magyarországon.

9. A büntetőjogi mediáció

9.1. A büntetőjogi mediáció formái

A büntetőjogi mediációnak – a tradicionális igazságszolgáltatáshoz való viszonya alapján – három formáját különböztethetjük meg: az integratív, az alternatív és a kiegészítő modellt.³⁷

Az integratív modell esetében a büntetőeljárás ugyan megindul, az ügy azonban átmenetileg kilép onnan oly módon, hogy az arra feljogosított szerv mediációra küldi, amely csak jogszabály által megengedett esetekben lehetséges. Ezt követően tovább folytatódik a büntetőeljárás, ahol a már lefolytatott mediáció eredménye is felhasználható.

Az alternatív modell eltereli az ügyet az igazságszolgáltatásból, az esetek meghatározott körében alternatívát nyújt ahhoz képest. A büntetőeljárás lefolytatására ugyanis csak abban az esetben kerül sor, ha a mediáció nem jár eredménnyel.

A kiegészítő modell az áldozat és a tettes speciális érdekeire egyaránt tekintettel van. E modell alkalmazása esetén kiegészítő eljárásként kerül sor a mediáció lefolytatására, amelynek eredménye nincs hatással az esetleges büntetőeljárásra. A mediációnak ez a formája azért hatásos, mert lehetőséget teremt az emberi kapcsolatok rendezésére is.

9.2. Alapelvek

A büntetőjogi mediációnak – a mediáció egyéb válfajaihoz képest – speciális alapelvei³⁸ vannak. A legfontosabbak a következők:

➤ *Az önkéntesség elve:*

Ez az alapelv ugyan minden egyes közvetítői eljárásban nagy hangsúlyt kell, hogy kapjon, büntető ügyekben azonban plusz értelmet is nyer. Nem szabad ugyanis a mediációhoz való hozzájárulást tisztességtelen eszközökkel kizsarolni. Biztosítani kell továbbá, hogy a tettes és a sértett mint egyenrangú felek vegyenek részt az eljárásban, függetlenül attól, hogy végül a tettesnek kell elégtételt nyújtania.

➤ A mediátort ugyan büntető ügyekben is *titoktartási kötelezettség* terheli minden olyan tényről vagy adatot illetően, amelyről közvetítői tevékenységével

³⁷ Gyulavári Ágnes előadásai alapján.

³⁸ Uo.

összefüggésben szerzett tudomást, e szabály alól azonban van egy kivétel: ha a közvetítő a büntető ügyben lefolytatott közvetítői eljárás során más súlyos bűncselekmény elkövetéséről szerez tudomást, köteles azt az illetékes szervnek jelezni. Ebben az esetben tehát a titoktartási kötelezettség jelzési kötelezettségbe fordul át.

➤ *Az általános hozzáférhetőség elve:*

Olyan alkotmányos alapjogokat (pl. egyenlő bánásmód követelménye) is érintő elvről van szó, melynek lényege, hogy az ország egész területén hozzáférhető legyen a büntetőjogi mediáció (azaz ne fordulhasson elő olyan eset, hogy az ország egyik területén lehetőség van az igénybevételére, másik területén viszont nem). Magyarországon – bár a jogszabályi feltételek adottak – sok helyen ma még nem ismerik a büntetőjogi mediációban rejlő lehetőségeket, ezért ez az alapelv hazánkban egyelőre nem érvényesül maradéktalanul.

➤ *Az autonómia elve:*

A büntetőjogi mediáció esetében relatív autonómia érvényesül. A büntetőeljárásból ugyan csak átmenetileg lép ki az ügy (majd a mediációt követően oda vissza is tér), a közvetítői eljárásnak azonban a büntetőeljárástól teljesen függetlenül kell zajlania. A mediátor elméletileg semmiféle olyan kommunikációt nem folytathat a hivatalos eljárásban résztvevő szervekkel, amely a közvetítői eljárás menetét, illetőleg végeredményét befolyásolná, és instrukciókat sem kaphat tőlük.

9.3. A törvényi szabályozás előzményei

Magyarországon 2007 januárjától működik a büntetőjogi mediáció intézménye (ekkor lépett ugyanis hatályba a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény), előzményei³⁹ azonban az 1970-es évekig nyúlnak vissza. Ekkor jelent meg hazánkban a tevékeny megbánás intézménye, amelynek során a fiatalok elkövetők kaptak kitüntetett figyelmet. A későbbiekben többszörös uniós ajánlás hatására fogalmazódott meg egy olyan eljárás igénye, amelynek során nagyobb hangsúlyt kaphatnak a sértett jogai és érdekei, és amely a

³⁹DR. BARINKAI Zsuzsanna, DR. BARTFAI Judit, DR. DÓSA Ágnes, DR. GULYÁS Kálmán, DR. HERCZOG Mária, DR. HORVÁTH Éva, DR. KUTACS Mária, LOVAS Zsuzsanna (szerk.: SÁRINÉ dr. Simkó Ágnes): i.m.

terheltek által nyújtott jóvátétel elterjedéséhez vezethet. A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája céljainak végrehajtásából származó 2005-ben és 2006-ban megvalósítandó feladatokról szóló 1036/2005. (IV. 21.) Korm. határozat III/A 3. pontja írta elő jogalkotási feladatként a mediáció büntető ügyekben történő bevezetését. A közvetítői eljárás alapjait büntető ügyekben végül a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi LI. törvény teremtette meg, bevezetve a büntetőeljárásba a közvetítői eljárást.

9.4. Hogyan szabályozza a Be. a mediációt?

A büntetőeljárásról szóló (2006. évi LI. törvénnyel módosított) 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 221/A. §-a értelmében a közvetítői eljárás a személy elleni, a közlekedési, illetve a vagyon elleni, ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás tartama alatt alkalmazható eljárás, amely a gyanúsított vagy a sértett indítványára, illetőleg önkéntes hozzájárulásukkal indítható meg. Célja az, hogy elősegítse a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását. Nincs helye mediációnak olyan esetekben, ahol a tettes különös vagy többszörös visszaeső, más bűncselekmény miatt büntetőeljárás alatt áll, illetve ahol a bűncselekmény halált okozott.

Az ügyész – hivatalból, vagy a gyanúsított, a védő, illetőleg a sértett indítványára – legfeljebb hat hónapra felfüggeszti az eljárást, és az ügyet közvetítői eljárásra utalja (erre nyilvánvalóan az ügyészi szakaszban, a vádemelést megelőzően van lehetőség), ha ennek törvényi feltételei fennállnak, amelyek a következők:⁴⁰

- a) a Btk. 36. §-a alapján az eljárás megszüntetésének vagy a büntetés korlátlan enyhítésének lehet helye
- b) a gyanúsított a nyomozás során beismerő vallomást tett, vállalja és képes a sértett kárát megtéríteni vagy a bűncselekmény káros következményeit más módon a sértettnek jóvátenni
- c) a gyanúsított és a sértett is hozzájárult a közvetítői eljárás lefolytatásához, valamint
- d) a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére

⁴⁰ Be. 221/A. § (3) bekezdés

tekintettel a bírósági eljárás lefolytatása mellőzhető, vagy megalapozottan feltehető, hogy a bíróság a tevékeny megbánást a büntetés kiszabása során értékelni fogja.

Ha a közvetítői eljárás eredményes, és a gyanúsított a személy elleni, közlekedési vagy vagyon elleni, háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekménnyel okozott kárt a sértettnek megtérítette, az ügyész megszünteti az eljárást, abban az esetben pedig, ha a közvetítői eljárás – szintén – eredményes, és az elkövető az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekménnyel okozott kárt megtérítette, az ügyész vádat emel. Ebben az esetben ugyanis a büntetés korlátlanul enyhíthető.⁴¹

A büntetőeljárás bírósági szakaszában az ügyet az abban eljáró bíróság küldheti mediációra. Ebben az esetben a bíróság által kibocsátott, a büntetőeljárást felfüggesztő végzéssel indul meg a közvetítői eljárás. A Be. 266. § (3) bekezdésének c. pontja értelmében a bíróság a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében legfeljebb hat hónapra függesztheti fel az eljárást.

A Be. értelmében az ügy közvetítői eljárásra utalásának a büntetőeljárás alatt egy alkalommal van helye. Fontos garanciális szabály, hogy a gyanúsítottnak és a sértettnek a közvetítői eljárás során tett, az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozó nyilatkozata bizonyítási eszközként nem használható fel, valamint, hogy a közvetítői eljárás eredményét nem lehet a gyanúsított terhére értékelni.

A Be. tehát a büntető ügyek meghatározott körében lehetővé teszi a közvetítői eljárás alkalmazását, annak részletes szabályait azonban nem tartalmazza. Erről ugyanis a – korábban már említett - 2006. évi CXXIII. törvény rendelkezik.

9.5. A 2006. évi CXXIII. törvény rendelkezései⁴²

A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló törvényt azokban az ügyekben kell alkalmazni, amelyeket a Be. alapján az ügyész, illetőleg a bíróság közvetítői eljárásra utalt. E törvény fogalom-meghatározása szerint a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárás nem más, mint *„a bűncselekmény elkövetésével kiváltott konfliktust kezelő eljárás, amelynek célja, hogy a büntetőeljárást lefolytatató bíróságtól, illetőleg ügyésztől független, harmadik személy (közvetítő) bevonásával – a sértett és a*

⁴¹ Btk. 36. § (2)

⁴² Saját elemzés.

terhelt közötti konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő – írásbeli megállapodás jöjjön létre.”⁴³ A közvetítői eljárásban tehát arra kell törekedni, hogy a sértett és a terhelt között – a terhelt tevékeny megbánását megalapozó – megállapodás jöjjön létre.

A törvény kimondja, hogy a közvetítői eljárást a büntető ügyekben eljáró bíróság, illetőleg ügyész székhelye szerint illetékes pártfogó felügyelői szolgálat közvetítői tevékenységet végző pártfogó felügyelője, vagy a pártfogó felügyelői szolgálatként kijelölt szervvel közvetítői tevékenység végzésére szerződésben álló ügyvéd folytatja le. (Nem ugyanazon feltételek állnak tehát fenn a közvetítőkkal szemben, mint a mediáció egyéb válfajaiban. - l. korábban: A 2002. évi LV. törvény rendelkezései)

A közvetítő feladata az, hogy a közvetítői eljárás során pártatlanul, lelkiismeretesen, a szakmai követelmények szerint közreműködjön a megállapodás létrehozásában. Ennek során tiszteletben kell tartania az eljárásban résztvevők méltóságát, és biztosítania kell, hogy a résztvevők egymással szemben is tisztelettel járjanak el. A közvetítő jogosult és köteles mindazokat az adatokat megismerni, amelyek a feladatának ellátásához szükségesek. Az ügyész, illetőleg a bíróság bocsátja rendelkezésére - feladatai ellátásához szükséges mértékben és időtartamban, a törvényben meghatározott kivétellel - az ügyben keletkezett iratokat.

Amint azt az alapelveknél már kifejtettem, a közvetítőt (természetesen a korábban említettek kivételével) büntető ügyekben is titoktartási kötelezettség terheli minden olyan tényre, adatra és körülményre vonatkozóan, amelyről közvetítői tevékenységével összefüggésben szerzett tudomást, és ez a kötelezettsége a közvetítői tevékenység megszűnése után is fennáll.

Az összeférhetetlenségi okok közül kiemelném, hogy nem járhat el közvetítőként például az, aki

- az ügyben mint bíró, ügyész vagy a nyomozó hatóság tagja járt el,
- aki az ügyben mint terhelt, védő, sértett, magánfél, feljelentő, szakértő, illetőleg szaktanácsadó vesz vagy vett részt, továbbá
- az a pártfogó felügyelő, aki pártfogó felügyelőként a terhelt vagy a sértett ügyében három éven belül eljár (vagy bármelyikük folyamatban lévő ügyében

⁴³ 2006. évi CXXIII. törvény 2. § (1) bek.

eljár), valamint

- az az ügyvéd sem, aki a terhelt vagy a sértett ügyében három éven belül eljár, vagy bármelyikük folyamatban lévő ügyében eljár.

Összeférhetetlenségi ok áll fenn azzal szemben is, akitől az ügy elfogulatlan megítélése egyéb okból nem várható el. Hasonlóan szigorú – talán még szigorúbb – összeférhetlenségi szabályok vonatkoznak a büntető ügyekben eljáró mediátorokra, mint az egyéb (pl. polgári) ügyekben résztvevő közvetítőkre.

A közvetítői eljárás az ügyésznek az ügy közvetítői eljárásra utalásáról szóló határozatával, vagy a bíróságnak a büntetőeljárást felfüggesztő végzésével indul meg, hangsúlyozandó azonban, hogy a közvetítői eljárás csak a sértett és a terhelt önkéntes hozzájárulásával folytatható le. Az eljárásban a sértett és a terhelt egyenrangú felek, részvételre vonatkozó hozzájárulásukat az eljárás során bármikor visszavonhatják, és minden egyezsége önként kell jutniuk. Mindketten jogosultak arra, hogy jogi képviselőt hatalmazzanak meg, aki részt vehet és – az általa képviselt érdekében – felszólalhat az eljárásban. Mind a sértett, mind a terhelt indítványozhatja továbbá, hogy az általa megnevezett – legfeljebb két-két – személy a közvetítői megbeszélésen jelen lehessen, és érdekében felszólalhasson. Ha a sértett korlátozottan cselekvőképes, a közvetítői eljárásban a törvényes képviselő részvétele kötelező, ha cselekvőképtelen, a közvetítői eljárásban nem vehet részt, helyette törvényes képviselője jár el.

A közvetítő tűzi ki az első közvetítői megbeszélés időpontját. Az erre történő idézésben a sértettet és a terheltet röviden tájékoztatni kell a közvetítői eljárás lényegéről, jogkövetkezményeiről, valamint jogairól és kötelezettségeikről. A továbbiakban úgy kell megszervezni a közvetítői eljárást, hogy azt az első megbeszéléstől számított három hónapon belül be lehessen fejezni, és a jelentés, továbbá a megállapodásról szóló okirat a büntetőeljárás felfüggesztése határidejének letelte előtt megérkezzen az ügyészhez, illetve a bírósághoz.

Ha a sértett vagy a terhelt a szabályszerűen kézbesített idézés ellenére nem jelenik meg, és a mulasztását nem igazolta, a közvetítő – ha szükséges, a mulasztó megkeresésével - tisztázza a mulasztás körülményeit, továbbá azt is, hogy a közvetítő eljárás lefolytatásának nincs-e akadálya. Ha nincs, a közvetítő a megbeszélésre újabb időpontot tűz ki. Ha a sértett vagy a terhelt az újonnan kitűzött közvetítői megbeszélésen ismételten nem jelenik meg, és ezt előzetesen, mielőtt az akadálya

tudomására jut, haladéktalanul, vagy ha ez már nem lehetséges, az akadály megszűnése után nyomban, alapos okkal nem igazolja, úgy kell tekinteni, mint aki a hozzájárulását visszavonta.

Amennyiben a felek az idézésben foglaltaknak eleget téve megjelennek, sor kerül a közvetítői megbeszélés lefolytatására. A megbeszélés kezdetekor a közvetítő megállapítja a sértett és a terhelt személyazonosságát, és megkérdezi őket, hogy a közvetítői eljárás lényegére, jogkövetkezményeire, a jogaikra és kötelezettségeikre történt írásbeli tájékoztatást megértették-e, nemleges válasz esetén a meg nem értett részt megmagyarázza. A megbeszélés során a közvetítő a sértettet és a terheltet – egymás jelenlétében, vagy akár egymás távollétében is – meghallgatja. A sértett és a terhelt az ügyvel kapcsolatos álláspontját szóban kifejtheti, és a rendelkezésére álló iratokat is bemutathatja. Ha a sértett korlátozottan cselekvőképes, őt a közvetítő meghallgatja, és a terhelt a nyilatkozatát ebben az esetben is közvetlenül a sértetthez intézi. A korlátozottan cselekvőképes sértett meghallgatásánál a törvényes képviselőnek jelen kell lennie. A sértettnak – ha a törvényes képviselő kötelező, a törvényes képviselőnek is – és a terheltnek, nem természetes személy sértett esetében pedig a képviselőre feljogosított személynek a megállapodás megkötésekor és aláírásakor személyesen, együttesen meg kell jelenniük. Itt tehát hasonló szabály érvényesül, mint a mediáció egyéb válfajai esetében. A közvetítői megbeszélésről feljegyzést készít a közvetítő, amelyben röviden ismertetnie kell az eljárás menetét oly módon, hogy a jogok gyakorlása és a kötelezettségek teljesítése, valamint az eljárási szabályok megtartása nyomon követhető legyen.

A büntető ügyben lefolytatott közvetítői eljárásban akkor jön létre megállapodás, ha a sértett és a terhelt között a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésében vagy a bűncselekmény káros következményeinek egyéb módon való jóvátételében azonos álláspont alakul ki. Kiemelendő, hogy a megállapodásban vállalt kötelezettségeknek meg kell felelniük a jogszabályoknak, ésszerűnek kell lenniük, és nem ütközhetnek a jó erkölcsbe. A közvetítő a sértett és terhelt között létrejött megállapodásról okiratot állít ki, amelyet a sértett – ha a törvényes képviselő kötelező, a törvényes képviselő is – és a terhelt is aláír.

A Be. szabályaihoz igazodva a 2006. évi CXXIII. törvény azt is leszögezi, hogy a közvetítői eljárásban keletkezett iratok abban a büntetőeljárásban, amelyben a közvetítői

eljárásra sor került, bizonyítékként nem használhatók fel. Ez a szabály nem vonatkozik a közvetítés eredményeként létrejött megállapodást tartalmazó okiratra és a közvetítő által készített jelentésre. A közvetítői eljárás során létrejött megállapodás természetesen nem zárja ki azt, hogy a sértett a büntetőeljáráson kívül a bűncselekményből származó igényét bírósági, választottbírói vagy egyéb eljárás keretében érvényesítse. A sértett és a terhelt között létrejött megállapodás teljesítését a közvetítői eljárásban a közvetítő, azt követően a pártfogó felügyelői szolgálat ellenőrzi. Ha a terhelt nem teljesít, vagy a megállapodás a sértett magatartása miatt nem teljesíthető, az eljáró közvetítő erről tájékoztatja az ügyészt, illetve a bíróságot.

A közvetítői eljárás befejezését követő tizenöt napon belül a közvetítő a közvetítői eljárásról jelentést készít, amelyet az eljárás befejezésére alapot adó okirattal együtt megküld az ügyésznek, illetve a bíróságnak.

A 2006. évi CXXIII. törvénnyel a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárásnak olyan szabályozása született meg Magyarországon, amely az Európai Unió jogának is megfelel. Megalkotása – egy, a sértett jogait és érdekeit jobban szem előtt tartó, a terheltek által nyújtott jóvátétel elterjedéséhez vezető eljárás bevezetésén felül – valójában ezt a célt is szolgálta.⁴⁴

⁴⁴2006. évi CXXIII. törvény 25. §:

„Ez a törvény a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról szóló, 2001. március 15-i 2001/220/IB tanácsi kerethatározat 2. cikke (1) bekezdésének, 9. cikke (2) bekezdésének és 10. cikkének való megfelelést szolgálja.”

10. Mediáció a statisztikák tükrében

10.1. Az első év tapasztalatai

Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2008. első félévében kutatást végeztetett a 2007. január 1-jétől bevezetett büntetőjogi mediáció első éve tapasztalatainak összegyűjtésére, értékelésére.⁴⁵ A kutatásból kiderül, hogy 2007-ben (azaz a bevezetés évében) összesen 2451 ügyet utaltak az elrendelő hatóságok közvetítői eljárásra (1529 határozat az ügyészségektől, míg 922 a bíróságoktól érkezett),⁴⁶ amely, bár meghaladta az előzetes várakozásokat, a 2007-es vádemelések számához viszonyítva igen alacsony, 1,2%-os arányt jelent. A legkevesebb, összesen 27 mediációt Zala megyében, a legtöbbet, 377-et a fővárosban rendelték el. Győr-Moson-Sopron megyében összesen 49 alkalommal került sor közvetítői eljárásra, amely alacsony arányt jelent.⁴⁷

Az ügyek megoszlását tekintve, 1360 esetben vagyon elleni, 695 esetben közlekedési, 387 esetben személy elleni bűncselekmény miatt rendelték el mediációt. 9 esetben tévesen küldték az ügyet közvetítői eljárásra.⁴⁸

A sértettek és elkövetők között létrejött megállapodások mindössze 6%-ában szerepelt a bocsánatkérésen és/vagy az anyagi jóvátételen túlmutató valamilyen egyéb jóvátételi elem, amely igen alacsony arányt jelent. Ugyanakkor az eljárások sikerét jelzi, hogy a megállapodások 90%-a teljesült. Az ügyek utánkövetéséből kiderül, hogy a sikeres közvetítői eljárást követően a büntetőeljárások 80%-a három hónapon belül befejeződött, tehát a közvetítői eljárás alkalmazása hozzájárulhat a bíróságok ügyterheinek csökkentéséhez, és jó eszköz lehet a büntetőeljárások elhúzódásának megelőzésében is. A mediációban érintett felek 97%-a nyilatkozott úgy, hogy az eljárás megfelelően szolgálta az érdekeit, tehát az új jogintézménnyel kimagaslóan elégedettek voltak mind az elkövetők, mind a sértettek. A kutatás eredményei összességében azt mutatják, hogy a közvetítői eljárás szakmai körökben ismert és elfogadott jogintézménnyé vált, és az igazságszolgáltatás szereplői alkalmazásának bővülését várják.

⁴⁵IRM Igazságügyi Hivatal - Alacsony a közvetítői eljárások száma, de 90 százalékuk sikeres
<http://www.jogiforum.hu/hirek/18559> (letöltés ideje: 2012.03.18.)

⁴⁶Háttéranyag a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárás gyakorlatáról (2007) összesített
http://www.kimisz.gov.hu/data/cms12679/stat_20071231_osszesített.pdf (letöltés ideje: 2012.03.18.)

⁴⁷Uo.

⁴⁸Uo.

10.2. További statisztikák

Az Igazságügyi Hivatal 2008 első félévében⁴⁹ a mediációval összefüggő feladatok ellátása során összesen 1537 új ügyet érkeztetett, amelyből 1488-at sikerült is befejezni az adott időszak alatt. Az ügyek 78%-a az ügyészségektől, 22%-a a bíróságoktól érkezett.

Ha az ügyek megyei megoszlását vizsgáljuk (l. 2. ábra), megállapíthatjuk, hogy a vizsgált időszakban ismét a fővárosban volt a legmagasabb az elrendelt közvetítői eljárások száma (245 eset), a legalacsonyabb pedig Nógrád megyében (16 eset). Győr-Moson-Sopron megyében is meglehetősen alacsony maradt a mediációra küldött ügyek száma, összesen 31 alkalommal került rá sor.

A 2008 első félévében befejezett ügyek 81%-a sikeresnek mondható a megállapodások létrejötte szempontjából, amelyek 90,6%-a teljesült, 8,8%-a nem, és mindösszesen 7 esetben került sor a vádemelés elhalasztására (ez az ügyek 0,6%-át jelenti).

2009-ben⁵⁰ mindösszesen 3148 ügyet utaltak közvetítői eljárásra, amelyből 3065-öt sikerült az adott időszak alatt befejezni. Ez az előző évi ügyszámhoz képest 6%-os emelkedést jelent. 2009-ben már az összes közvetítői eljárás 85%-át az ügyészségek rendelték el, és csak 25%-át a bíróságok, ami azt mutatja, hogy a gyakorlat egyre inkább az eljárás korai szakaszában alkalmazza a mediációt. Ez elősegíti az eljárás céljának megvalósítását is, hiszen minél közelebb esik a mediáció a bűncselekmény elkövetésének időpontjához, annál hatékonyabb.

Az ügyek megyei megoszlása 2009-ben továbbra is jelentős eltéréseket mutatott, a legtöbb (39) ügy a fővárosból, a legkevesebb (51) Zala megyéből érkezett az Igazságügyi Hivatalhoz. Győr-Moson-Sopron megyében 2009-ben összesen 112 ügyet utaltak mediációra.

A 2009. évben 3065 ügyet sikerült befejezni, ez majdnem 7%-kal több az előző évi adatoknál. A tevékeny megbánást megalapozó megállapodás a befejezett esetek 79%-ában (2436 alkalommal) létrejött. Végül a megállapodások 92%-a teljesült (ez a kiugróan magas arány tehát továbbra is fennmaradt), 7%-a nem, és 35 esetben került sor

⁴⁹ Beszámoló a Pártfogó Felügyelői Szolgálat 2008. első félévi közvetítői ügyekben megvalósított feladatairól

http://www.kih.gov.hu/data/cms15547/Beszamolo_mediacio_2008Ifellev.pdf (letöltés ideje: 2012.03.24.)

⁵⁰ Beszámoló a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység 2009-re vonatkozó adatairól
http://www.kimisz.gov.hu/data/cms26874/Medi_2009.pdf (letöltés ideje: 2012.03.24.)

a vádemelés elhalasztására (ez 1%-os arányt jelent).

A 2010-es adatokat megvizsgálva, leszögezhetjük, hogy a mediáció alkalmazásának negyedik évében is pozitív maradt a jogintézmény megítélése.⁵¹ A vizsgált évben mintegy 3200 esetben kezdeményeztek közvetítői eljárást, ez 12%-os növekedést jelent 2009-hez képest. A mediációra küldött ügyek 80%-a – a megállapodások megkötése szempontjából – továbbra is sikeresnek mondható.

⁵¹ Közlemény az OIT június 7-i üléséről, 2010

Internetes forrás: http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=birosag_search (letöltés ideje: 2012.03.29.)

11. A börtönmediáció lehetősége

Az első évek tapasztalatai szerint a három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő cselekmények körében alkalmazzák leginkább a mediációt, a súlyosabb, akár öt éves szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetében csak kivételesen kerül rá sor, ami azért problematikus, mert az elkövető és a sértett közötti közvetítői eljárás utoljára az elsőfokú eljárás során alkalmazható, később – másodfokon, harmadfokon, a rendkívüli jogorvoslati eljárásokban, valamint a büntetés-végrehajtás során – már nem.

*„A resztoratív igazságszolgáltatás alapgondolata az elkövető, az áldozat és a közösség közötti kiegyezésre/megbékélésre való törekvés és a reintegráció elősegítése.”*⁵² A mediáció eszköze lehet annak is, hogy később az elkövető visszailleszkedjék a közösségbe, hogy ismét *„a társadalom hasznos tagjának érezhesse magát.”*⁵³ Véleményem szerint ez ismét egy olyan fontos előnye a mediációnak, amelyet más létező eljárás sem helyettesíteni, sem pótolni nem tud, hiszen a büntetés-végrehajtás jelenlegi keretei között épp ellenkező irányba hat, és inkább az elítélt szegregációját, mintsem reintegrációját vonja maga után.

A konfliktusrendezés ezen felül további előnyökkel is jár:⁵⁴

1. több biztonságot nyújt a társadalomnak,
2. kevesebb költséget eredményez,
3. a sértett válaszokat kap kérdéseire,
4. az elkövető önuralmat tanul,
5. előtérbe kerül a felek pszichikai és társadalmi integrációja,
6. az elkövető és az áldozat a beszélgetések során elkezdik feldolgozni az eseményeket.

Kimmet Edgar és Tim Nevell⁵⁵ az angliai és a walesi börtönökben vizsgálta a resztoratív módszerek alkalmazásának lehetőségeit, korlátait. Vizsgálódásuk során alapvetően kétféle börtöntípust különböztettek meg: a korlátozó-büntető és a reformszemléletű intézményt. Utóbbi célja az elítéltekkel való munka, törekvés a problémák megoldására és a reintegráció elősegítése. Ezekben az intézményekben

⁵²BARABÁS A. Tünde: A mediáció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban Kriminológiai Tanulmányok 48. kötet (Szerk.: Virág György), OKRI, Budapest, 2011, 100. oldal

⁵³ Uo. 100. oldal

⁵⁴ Uo. 101. oldal

⁵⁵ Uo. 101. oldal

tiszteletben tartják az emberi méltóságot, segítenek a raboknak abban, hogy jóvátegyék az általuk okozott kárt. Igyekeznek olyan légkört teremteni, amely segíti a fogvatartottakat a sikeres reintegrációban.

Ezzel szemben a büntető börtön célja az, hogy kizárja, viszontsértse, netán megalázza az elítéltet. Uralkodó a „*korlátozó és stigmatizáló kontroll, a szeretett személyektől való szeparálás*”.⁵⁶ Ez a bánásmód növelheti a raboknál a későbbi visszaesés valószínűségét. Valójában tiszta formában egyik intézménytípus sem létezik, inkább az a jellemző, hogy együtt jelennek meg a zárt intézményekben ezek a tényezők. Így van ez Magyarországon is.

Tipikus probléma a börtönökön belül az erőszak. A verekedések, támadások előfordulása tekintetében nagy különbség van a börtönök között, de mindenhol érvényes tétel, hogy az erőszak aláássa az intézmények kiegyensúlyozott működését. Ezen a ponton merül fel a börtönbeli békés vitarendezés, azaz az elkövető-elkövető mediáció lehetősége és szükségessége.

Börtönmediációról az alábbi két értelemben beszélhetünk:

1. A börtönfalakon kívül korábban elkövetett bűncselekmény nyomán a sértett-elítélt közötti konfliktus mediálása a büntetés-végrehajtás során.
2. A börtönfalakon belül, egymás sérelmére elkövetett bűncselekmények (zárkakonfliktusok) mediálása a bv. intézetben, szakképzett mediátor közreműködésével.

Az utóbbi években több európai országban is kísérletek zajlottak arra vonatkozóan, hogyan lehetne megvalósítani a resztoratív igazságszolgáltatást a büntetés-végrehajtási intézményeken belül. Németországban, Belgiumban és Nagy-Britanniában jelentős eredményeket értek el e téren. Sikeresége miatt kiemelendő a belga modell, amellyel a következő pontban részletesebben foglalkozom.

11.1. Belgium: a resztoratív börtön modellje

1998 és 2000 között hat belga börtönben⁵⁷ indítottak programot annak feltérképezésére, hogy mennyire hatékony a helyreállító igazságszolgáltatás a büntetés-végrehajtás szakaszában, és milyen lehetőségeket rejt magában. A pozitív eredményeknek köszönhetően a programot kiterjesztették valamennyi belgiumi

⁵⁶ Uo. 101. oldal

⁵⁷ Uo. 107-111. oldal

börtönre, melynek célja a resztoratív jellegű fogvatartási rendszer kiépítése lett. Ennek során minden érintett intézményben kialakították az úgynevezett Restorative Justice (RJ) tanácsadói feladatkört.

A program részeként – a személyzetet is bevonva – felkészítő képzéseket tartottak, tájékoztatták a közvéleményt és az áldozatokat az eljárás sajátosságairól. Olyan programokat szerveztek az elítélteknek, „*amelyeken megismerhették, hogyan vállalhatnak felelősséget tetteikért*”,⁵⁸ szembesítve őket azzal, milyen károk érhatték áldozataikat, és megmutatták számukra, hogy van lehetőség a jóvátételre.

Egy 2000. október 4-én kiadott körlevél keretbe foglalta az RJ tanácsadók feladatait, a megvalósításra vonatkozóan azonban nem tartalmazott információkat, amely kezdeti nehézségeket okozott számukra, hiszen korábban nem létezett gyakorlat arra vonatkozóan, miként lehet a resztoratív szempontokat a börtönön belül érvényesíteni. A tanácsadók első fontos feladat az volt, hogy felvilágosítsák az embereket, és közelebb hozzák a társadalomhoz a helyreállító igazságszolgáltatás szemléletmódját. Az új program sikerességében sokan kételkedtek, hiszen a reform a már korábban kialakult rendszert és a börtönök sajátos kultúráját is fenyegette, amely szükséges ahhoz, hogy a mindennapi élet biztonságosan működjön. A kezdeti sikerek ellenére ezért történtek változtatások is a módszerben.

2008-ban megszűnt az RJ tanácsadók szerepe, de a börtönökben – a vezetőség tagjaként - továbbra is van „*a resztoratív igazságszolgáltatás alkalmazásáért felelős személy*”.⁵⁹

Ha a gyakorlatot nézzük, börtönkörnyezetben ezidáig szinte kizárólag súlyos bűncselekmények esetén került sor mediácóra, igaz, a tapasztalatok azt mutatják, hogy ezek eredményesek, és a felek is igénylik őket.

11.2. Pro és kontra érvek

Véleményem szerint akár a tettesi, akár a sértetti oldalról közelítjük meg a kérdést, olyan nyomós érveket⁶⁰ hozhatunk fel a börtönmediáció mellett, amely mind hazai, mind nemzetközi szinten indokoltá teszi, hogy többet és alaposabban foglalkozzunk a kérdéssel, és azzal, hogy miként lehetne a gyakorlatban is sikeresen alkalmazni a

⁵⁸ Uo. 107. oldal

⁵⁹ Uo. 108. oldal

⁶⁰ Uo. 111-112. oldal

módszert – alapul véve a sikeres belga modellt is.

A börtönmediáció mellett felhozható egyik legfontosabb érv az, hogy az ítélkezés és a büntetés önmagában nem oldja fel teljes egészében azokat a feszültségeket, amelyek a sértettben keletkeztek, és *„az elkövető elítélése nem jelent egyet azzal, hogy maga is elítéli, megbánja tettét.”*⁶¹Éppen ezért az ítélkezés és a büntetés-végrehajtás – bár rövidtávon megoldja a kérdést azáltal, hogy átmenetileg „kivonja a forgalomból” az elkövetőt – a preventív céloknak azonban nem képes maradéktalanul eleget tenni. Hosszú távú hatásai éppen ezért kérdésesek, és gyakran inkább szegregációt, bűnismétlést, illetve további bűnelkövetést, mintsem az újabb elkövetéstől való visszatartást szolgálja és eredményezi.

A börtönmediáció azonban sokkal inkább előhívhatja a cselekmény tettes általi megbánását, az áldozat részére történő jóvátételt (pl. bocsánatkérés formájában), hosszú távú hatásként pedig hozzájárulhat ahhoz, hogy az elítélt megváltozzon, az áldozat megbocsásson, képes legyen feldolgozni a történeteket, és nem kizárt az utólagos helyreállítás sem a sértetti oldalon.

A teljességhez hozzátartozik, hogy a börtönmediációnak is lehetnek hátrányai – így az, hogy csak jóval a bűncselekmény elkövetése után kerülhet rá sor, sokkal hosszabb és megerőltetőbb minden érintettnek, több energiát és anyagi eszközt igényel, mint az ítélet előtti mediáció, és a kimenetele is kétséges lehet –, ám az eredmény elkövetőkre és áldozatra gyakorolt hosszabb távú hatásait tekintve személy szerint sokkal inkább hasznos, mintsem káros intézménynek tekintem. Ezért, ha a mediáció szélesebb körben történő alkalmazásáról van szó, amellet érvelek, hogy a büntetés-végrehajtásban is sokkal inkább előtérbe kell helyezni a resztoratív szempontokat, és a megtorló szemlélet helyett a helyreállításra kell a hangsúlyt helyezni. Természetesen a jelenlegi magyarországi börtönhelyzetet tekintve, nem várom, hogy néhány éven belül gyökeres változás történik, de annyit bizonyosnak tartok, hogy a szakembereknek is érdemes lenne sokkal többet és mélyebben foglalkozni a kérdéssel, hogy idővel jogszabályi szinten is szabályozást nyerjen a mediáció ezen – ma még európai szinten is speciálisnak tekinthető – válfaja. Ezzel lehetőség nyílna arra, hogy tettes és áldozat intézményes és a jog által szabályozott keretek között ne a büntetőeljárás során kapjon utoljára lehetőséget arra, hogy megbékéljen egymással.

⁶¹ Uo. 112. oldal

11.3. A börtönmediáció lehetősége Magyarországon

A börtönmediációval összefüggésben felmerült bennem az a felvetés, hogy Magyarországon is érdemes lenne kísérleti programokat indítani a resztoratív igazságszolgáltatás jegyében.

Arról, hogy milyen lehetőségek vannak a resztoratív szempontok érvényesítésére (pl. a börtönmediáció bevezetésére) Magyarországon, Szurdi Beátát, a Győr-Moson-Sopron Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet büntetés-végrehajtási osztályvezetőjét kérdeztem.

1. Milyen szerepet játszanak a Győr-Moson Sopron Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben a resztoratív szempontok, és indultak-e olyan programok, amelyek az elítéltek társadalmi reintegrációját hivatottak elősegíteni?

Szurdi Beáta: A 2008-as évtől kezdődően veszünk részt resztoratív jellegű programokban, ennek lényege, hogy önként jelentkező fogvatartottak ellenszolgáltatás nélkül, közvetett módon (nem közvetlenül a sértettek részére) civil szervezetek, oktatási intézmények részére nyújtanak segítséget, ajánlják fel munkájukat. Ennek során óvodákban kerítést festettek, játszóteret újítottak fel, iskolában tornatermet festettek, halottak napja előtt temetőben, gyermeknap előtt állatkertben végeztek parkgondozást, fát ültettek illetve szemetet szedtek a Püspökerdőben stb.

2. Milyen előnyökkel jár ez a program az elítéltek, a résztvevő partnerek, illetve a bv. intézetek számára?

Szurdi Beáta: A program rendkívül népszerű: a fogvatartottak számára nyilvánvalóan több szempontból: egyrészt maga a jóvátétel, az altruizmus, az önzetlen segítség kedvezően hat személyiségfejlődésükre, másrészt változatosságot jelent a szabadságvesztés egyhangú mindennapjaiban, lehetőséget biztosít, hogy a négy fal közül kimozduljanak, illetve kedvezően befolyásolja a bv. intézetben belüli magatartásuk megítélését (fokozatváltás, feltételes szabadságra bocsátás előterjesztések).

A partnerek számára szintén kedvező, hiszen az önkéntes munkával jelentős költségeket takaríthatnak meg, elegendő a munkavégzéshez szükséges nyersanyagokat beszerezni és nem kell munkadíjjal kalkulálniuk.

A bv. intézet számára is előnyös, javítja társadalmi megítélésüket, elősegíti a

nyitottság elvének teljesülését.

3. Terveznek újabb programokat, illetve azt, hogy folytatják a már megkezdetteket?

Szurdi Beáta: Mára elértük, hogy a program („Megbántam, jóvátenném”) önjáróvá vált, az intézetünket rendszeresen keresik meg oktatási intézmények, szervezetek, igénylik a fogvatartottak munkavégzését, szinte akár minden hétre lenne tennivaló. Intézetünk profilja illetve leterheltsége azonban nem teszi lehetővé a folyamatos jóvátételi programok bonyolítását.

4. Belgiumban kísérleti jelleggel programot indítottak a börtönmediáció bevezetésére. Hallott-e a börtönmediáció lehetőségeiről?

Szurdi Beáta: Börtönmediáció lehetőségéről természetesen hallottam, kísérleti jelleggel működik is a program pl. a Balassagyarmati Fegyház és Börtönben több éve, olyan szakemberek bevonásával pl. mint Negrea Vídida és Fellegi Borbála.

5. Véleménye szerint a magyar bv. intézetekben (elsősorban a győriben) megvannak-e az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételek (pl. megfelelő helyiség, felügyelő személyzet stb.)?

Szurdi Beáta: Tárgyi feltételeknek talán könnyebben meg lehetne felelni, ám sajnos a magyar büntetés-végrehajtásban még mindig a militarista szemlélet az uralkodó, amelyre egyfelől természetesen szükség van, ám ezzel együtt hiányoznak a rendszerből azok a segítő szakemberek (pszichológusok, szociális munkások), akik ezt a folyamatot (is) kellő szakértelemmel, megfelelő terápiával támogatnák meg. Tovább nehezíti a programok sikerességét a túlzott bürokrácia is, amely minden állami intézménynél tapasztalható (az adminisztratív feladatok értékes időt vonnak el a személyes esetkezeléstől).

6. *Véleménye szerint egy ilyen program hatékonyan hozzájárulna-e az elítéltek reintegrációjához?*

Szurdi Beáta: Megfelelően előkészített és végrehajtott programok esetében nagyobb az esély a sikeres reintegrációra, ám ez nem csak ezen múlik, magának a társadalomnak is befogadóbbnak kellene lennie.

Köszönöm szépen a válaszokat, és az értékes információkat!

11.3.1. Börtönmediáció Balassagyarmaton és Tökölön

A Szurdi Beátával készített interjú után kíváncsi voltam arra, pontosan milyen program zajlott a Balassagyarmati Fegyház és Börtönben. Internetes forrásokból számos információt sikerült megtudnom ezzel kapcsolatban.

2011. november végén zárult le az a Magyarországon egyedülálló kutatási program,⁶² amelynek keretében két büntetés-végrehajtási intézetben is vizsgálták a börtönmediációban rejlő lehetőségeket.

Az Európai Unió Criminal Justice programjának nyertes pályázójaként a Balassagyarmati Fegyház és Börtönben és a tököli fiatalkorúak börtönében az OKRI (Országos Kriminológiai Intézet) és a Foresee Kutatócsoport vezetésével egy nemzetközi team vizsgálta a resztoratív igazságszolgáltatás hatékonyságát. A program neve MEREPS (Mediation and Restorative Justice in Prison Settings – Mediáció és helyreállító igazságszolgáltatás a büntetés-végrehajtásban).

A projekt nyitánya előtti sajtótájékoztatón Barabás Tünde kriminológus, az OKRI osztályvezetője a programmal kapcsolatban a következőket hangsúlyozta:

„A személyes találkozás és a szembesülés a sértett fájdalmával - például belgiumi tapasztalatok szerint - nagyon jó hatással lehet az elkövetőre. Segítheti abban, hogy a szabadulás után ne kövessen el újabb bűncselekményt, s a környezete ne rekessze ki. De a mediációnak a sértett szempontjából is van jelentősége - egészíti ki az elhangzottakat a kriminológus -, hiszen az áldozatok sokszor válaszokat, magyarázatot keresnek arra, miért, hogyan lettek áldozatok, és nem anyagi jellegű segítséget, hanem az elkövető

⁶² Börtönmediációs program Balassagyarmaton, <http://magyarnarancs.hu/lelek/megbeszelo-77918> (letöltés ideje: 2012.04.10.)

bocsánatkérését, megbánását igénylik elsősorban. A bírósági ítélet után ugyanis épp a legfontosabb kérdésre nem kaphatnak választ: miért éppen velem történt, megtörténhet-e újra? E válaszok hiánya félelmet, szorongást kelt, amit a találkozás az elkövetővel - természetesen szakképzett mediátor közreműködésével és alapos felkészülés után - jelentősen tompíthat.”⁶³

Barabás Tünde ugyanazokra a szempontokat emelte tehát ki, amelyet a börtönmediáció vizsgálatokor korábban magam is hangsúlyoztam, ráirányítva a figyelmet az elítélt-sértett közötti kommunikáció és esetleges megbékélés fontosságára és az elérhető előnyökre.

A programra fordított idő egyelőre kevésnek bizonyult ahhoz, hogy „kívülről” érkező sértetett is bevonjanak a szakemberek (bár 2011-es források szerint előkészületben már több kapcsolatfelvétel is volt),⁶⁴ de ahogyan Barabás Tünde utalt rá, ennek elsősorban adatvédelmi okai voltak, az elítélteknek kellett volna ugyanis kezdeményezniük az elsőfokú bíróságtól a sértetti adatok kiadását a kapcsolatfelvételhez. A procedura azonban elhúzódott, így ezt a kérdést a rendelkezésre álló idő alatt nem sikerült megoldani.⁶⁵ A program azonban mindezek ellenére eredményesnek bizonyult, mert kiderült, hogy az elítéltek jelentős része hajlandó lenne alávetni magát a mediációnak annak érdekében, hogy kibéküljön áldozatával.

Fellegi Borbála, a Foresee Kutatócsoport ügyvezetője kifejtette, hogy alapelvnek tekintették ugyan a sértettek és elkövetők azonos szintű bevonását, ezt azonban nem sikerült kivitelezni, így végül a kutatás *„a zárkakonfliktusokra és az elítéltek családi kapcsolatainak helyreállítására fókuszált.*”⁶⁶

A Balassagyarmati Fegyház és Börtön parancsnoka, Budai István szerint *„főképpen azért csatlakoztak a kísérleti programhoz, mert szeretnék, ha az elítéltek lelkiismerete felébredne. Másrészt meg kell adni a lehetőséget az áldozatoknak – vagy halállal végződő bűncselekménynél a hozzátartozóknak – hogy választ kapjanak olyan kérdéseikre, amelyeket a büntetőeljárások nem tudnak megválaszolni. A három éve zajló kísérletben már kiválasztották azokat a büntetés-végrehajtási dolgozókat az*

⁶³ Uo.

⁶⁴ Börtönmediáció Magyarországon, foresee.hu/mediatar/getviewclickeddownload/352/ (letöltés ideje: 2012.04.12.)

⁶⁵ Börtönmediációs program Balassagyarmaton, i.m.

⁶⁶ Uo.

*intézményben, akik részt vehetnek börtönmediációs eljárásokban, fel is készítették őket a feladatára.*⁶⁷

Kutatásaim során kiderült tehát, hogy Magyarországon is indítottak kísérleti jelleggel börtönmediációs programot. A tapasztalatok alapján személyes véleményem az, hogy hazánkban is működőképes lehet a projekt, illetve a resztoratív igazságszolgáltatási szempontok érvényesítése, bár kétségtelen, hogy országos szintű bevezetése – elsősorban a Szurdi Beáta által említett tényezők miatt – egyelőre távoli elképzelésnek tűnik.

Véleményem szerint a közeljövőben a zárkakonfliktusok mediálására kell helyezni a hangsúlyt, hiszen a korábban említett program eredménye is azt mutatja, hogy ezen a területen érhetők el elsődlegesen sikerek Magyarországon.

A börtönmediációra irányuló további kutatások középpontjába a családtag sérelmére elkövetett bűncselekményeket kellene helyezni, meggyőződésem ugyanis, hogy őket sokkal egyszerűbb és esélyesebb bevonni a programokba, és az elítélttel való kibékülésük is jóval valószínűbb, mint más sértettek esetében. Utóbbiak számára ugyanis olyan költségekkel járhat a mediáció, amelyet az elszenvedett sérelmekre tekintettel nem biztos, hogy vállalnának. Megoldás lehet egy mediációs alap létrehozása, ennek megvalósítása azonban ma még távoli elképzelésnek tűnik.

Addig azonban, amíg a börtönmediáció szélesebb körben történő alkalmazásához nem állnak fenn a szükséges személyi és tárgyi feltételek, továbbra is ki kell aknázni a jóvátételi programokban rejlő lehetőségeket, amelyek – ahogyan azt Szurdi Beáta is hangsúlyozta - nemcsak az elítéltek, de a partnerek és a büntetés-végrehajtási intézetek számára is komoly előnyöket biztosítanak.

⁶⁷ Börtönmediáció Magyarországon: foresee.hu/mediatar/getviewclickedownload/352/

12. „Ki viszi el a balhét?” – egy rövid esettanulmány

A mediáció elméleti kérdéseinek taglalása után következzen egy példa,⁶⁸ reprezentálva, hogyan épül fel a közvetítői eljárás a gyakorlatban, és adott esetben milyen eredmények érhetők el segítségével!

A konfliktus háttere a következő: a fiatal, gyakorlatlan és felelőtlen gépjárművezető hibájából történt egy közlekedési baleset, amely maradandó fogyatékoságot okozott. A fiú, miután megtörtént a baj, „*leginkább a saját bőrének mentésére gondolt*”,⁶⁹ nem törődve utasainak sorsával. Ő a terhelt, a 21 éves Krisztián, aki a baleset bekövetkeztéig (és felfüggesztéséig) rendészeti szakközépiskolába járt. Az eset lényege, hogy Krisztián nem sokkal a baleset előtt tett járművezetői vizsgát, vezetői engedélyét azonban még nem kapta meg. A baleset napján a két sértettel ült autóba, a további utasok egyike egy fiatal lány volt, aki a balesetben érintett BMW-t hozta. Először a lány vezetett, majd a terheltnek átadta a kormányt, aki 140 km/órás sebességgel elvétette az egyik kanyart, amelynek következtében a kocsí az árokba csapódott. Az egyik sértett messzire kirepült, a másik kiesett a kocsiból, mindketten súlyos sérüléseket szenvedtek. Mivel a terhelt úgy vélte, hogy egyikük sem halt meg, és kizárólag saját érdekeit helyezte előtérbe, a többiektől azt kérte, mondják, hogy a lány vezette az autót.

A sértettek: a 20 éves Béla, aki tanuló, és a baleset napján ismerkedett össze a terhelttel. Az ütközéstől kirepült a szélvédőn, és olyan súlyos sérüléseket szenvedett, hogy öt napig az intenzív osztályon feküdt. Sérelmezi, hogy a terhelt meg sem látogatta a kórházban, nem érdeklődött állapota felől, illetve azt is, hogy Krisztián el akarta kerülni a felelősségre vonást, amikor a kocsiban utazóktól azt kérte, mondják azt, hogy nem ő, hanem más vezetett. Béla a balesetben szerzett csigolyasérülése miatt nem tudja használni drágán felszerelt kerékpárját.

A másik sértett a 23 éves Mátyás, aki a balesetig Krisztián legjobb barátja volt. Ő volt az, aki az ütközés következtében kirepült az autóból, és bár lábra tudott állni, el kellett távolítani a lábát. Korábban rendvédelmi dolgozónak készült, de sérülése miatt kizárt, hogy ezen a pályán tudjon elhelyezkedni. A sportról is le kellett mondania.

⁶⁸ KERTÉSZ Tibor: A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység gyakorlata és módszertani kérdései. Válogatott esettanulmányok. 40-44. oldal
Interneten: http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/b_ugyek_mediacio_esettanulmanyok.pdf (letöltés ideje: 2012.03.06.)

⁶⁹ Uo. 40. oldal

Bélához hasonlóan ő is sérelmezi, hogy a terhelt nem látogatta meg a kórházban, és nem érdeklődött állapota felől. Őt is bántja, hogy a terhelt úgy akarta elkerülni a felelősségre vonást, hogy azt kérte a többiektől, mondják, hogy nem ő vezetett.

A segítők:

- Éva, Krisztián édesanyja
- Vera, Béla barátnője és
- László, Mátyás édesapja.

Részt vesz még az ülésen Béla ügyvédje, aki tisztában van a közvetítői eljárással, konstruktívan viszonyul a megbeszéléshez, amelyet egy mediátor vezet, és amelyen részt vesz még két megfigyelő is. Ők tehát egy konkrét mediáció résztvevői.

A közvetítői megbeszélés az eljárás rövid ismertetésével indul, majd a szabályok bemutatására kerül sor. Ezután Mátyás, majd Béla elmeséli a történet lényegét, amelyből kiderül, hogy mindketten azt sérelmezik leginkább, hogy Krisztián nem látogatta meg őket a kórházban, a baleset után nem a sérültek állapotával, csak saját helyzetével foglalkozott, és a sérülést nem szenvedett lányt, majd másik barátját győzködte arról, hogy vállalja helyette a felelősséget, mert különben ő nem járhat tovább rendészeti iskolába.

Ezután Krisztián is elmondja a történetet, saját verziójában, amelyben részben elismeri, hogy el akarta kerülni a felelősségre vonást, a további „vádakra” viszont azt feleli, hogy ő igenis meglátogatta az intenzíven fekvő Bélát, aki erre azért nem emlékezhet, mert eszméletlen volt, míg másik alkalommal egészen egyszerűen nem engedték be Bélához. Erre a két sértett egyöntetűen azt feleli, hogy rokonaiktól, ismerőseiktől tudják, hogy valójában egyiküket sem látogatta meg a kórházban.

Krisztián a megbeszélés során többször is kifejti, hogy sajnálja a történeteket, ám ezt nem a sértettek, hanem a közvetítő felé mondja. Végül elismeri, hogy elmaradtak a kórházi látogatások, amit azzal indokol, hogy egészen egyszerűen nem volt bátorsága hozzá, hogy megejtse őket.

A sértettek a megbeszélés során nem tudtak megbocsátani Krisztiánnak, még akkor sem, amikor látták, hogy megbánása őszinte. Túl nagy volt a sérelem ahhoz, hogy az érintettek valóban érzelmileg is közelíteni tudjanak egymáshoz. A mediátor e téren csak annyit ért el, hogy *„megértették, elfogadták egymás álláspontját, de ennél többet nem*

vártak egymástól.”⁷⁰

A konfliktus érzelmi oldalának megbeszélése után a résztvevők áttértek a megállapodás kidolgozására, mely aztán átcsapott egy alkudozási folyamatba, amely miatt a feleket a mediátornak többször is különtárgyalásra kellett hívnia. Felvetésre került az is a szereplőknél, mit nyerhetnek és mit veszíthetnek a büntetőeljárás folytatásával.

A sorozatos különtárgyalások, alkudozások végére a felek mindegyike mérlegelte saját helyzetét, és 250 ezer Ft-os jóvátételben sikerült megegyezniük. Krisztián mára teljesítette is a megállapodást, így az eljárás összességében – ha nem is kibékülést, csak megbékélést hozott a felek között – sikeresnek tekinthető.

⁷⁰ Uo. 42. oldal

13. Nemzetközi kitekintés

Miután megvizsgáltam a mediáció hazai jogszabályi hátterét, és gyakorlati alkalmazását, dolgozatom utolsó fejezetében rátérek arra, miként szabályozzák a közvetítői eljárást Ausztriában, a Cseh Köztársaságban, és Finnországban.⁷¹ Teszem mindezt annak érdekében, hogy betekintést nyerjünk abba, mennyiben különböznek ezek az eljárások a fentiekben bemutatott magyar szabályozáshoz képest.

13.1. Ausztria

Ausztriában már az 1980-as évek óta léteznek mediációs programok. Kialakulásuk elsősorban annak köszönhető, hogy az áldozati szempontok egyre nagyobb jelentőséget kaptak a büntetőeljárásban. A mediáció formálisan elsőként az 1988-as, fiatalkorúakat érintő büntetőjogi szabályozásban jelent meg, 1999-ben pedig elfogadásra került a mediáció felnőttkorúakra vonatkozó szabályozása is.

A 2000-től hatályos jogszabály a mediációt egyéb elterelési, azaz diverziós lehetőségekkel (a közérdekű munkával, a pénzbüntetéssel és a próbaidővel) együttesen szabályozza. A mediációban felnőtt-és fiatalkorúak egyaránt részt vehetnek. Az indítványozás feltétele, hogy a közvetítői eljárás alapjául szolgáló bűncselekmény ne legyen 5 évi szabadságvesztésnél szigorúbban büntethető. (E kategóriába sorolható többek között a súlyos testi sértés és a rablás is.) További feltételként szerepel az eset tiszta tényállása, felelősségvállalás a gyanúsított részéről, valamint jóvátételi szándékának megléte, elsősorban a kár megtérítése és a cselekményhez vezető okok megszüntetése felé. Halált okozó cselekmény – Magyarországhoz hasonlóan - Ausztriában sem mediálható.

A mediáció indítványozására az ügyészi és bírói szakban van lehetőség. Indítványozás esetén az ügyész a szociális szolgálatot értesíti, amely ezt követően felveszi a kapcsolatot az elkövetővel. Az áldozat akkor kerül bevonásra, ha részt akar venni a folyamatban. Mediáció esetén az ügyész felkérésére a közvetítő kapcsolatba lép a felekkel, tájékoztatja őket jogaikról, a támogatók részvételének lehetőségéről, a jogi garanciákról, a kimeneteli lehetőségekről, az önkéntes hozzájárulás szükségességéről, és segíti a megállapodás folyamatát. Ügyészi indítványozás esetén a mediációt a Neustart

⁷¹ FELLEGI Borbála: A mediáció nemzetközi szabályozása. Néhány európai modell, 2007
www.fellegi.hu/files/Nemzetkozisab_modellek.doc (letöltés ideje: 2012.03.06.)

Egyesület (korábban Pártfogói és Szociális Munkás Egyesület) Mediációs Osztálya végzi. E szervezet az Igazságügyi Minisztérium által finanszírozott autonóm szervezet, önálló vezetési és ellenőrzési osztállyal. Központjuk Bécsben van, és összesen 15 regionális irodájuk van országszerte.

Bírói esetküldésre akkor van lehetőség, ha az ügyész és a felek korábban ezt nem indítványozták. Feltétel, hogy a felek indítványát a bíró jóváhagyja.

A mediátori feladatokat a Pártfogói Törvény tartalmazza. A közvetítő feladata az, hogy segítse a feleket a folyamatban, egyensúlyban tartsa érdekeiket, tájékoztassa őket az eljárás céljáról, menetéről és következményeiről, feltárja a terhelt felelősségvállalásának és jóvátételi szándékának mértékét, valamint biztosítsa a folyamat jogszerűségét és válaszoljon a felmerülő kérdésekre.

A mediátori tevékenységhez általában szociális munkás végzettség szükséges. Emellett jogász vagy pszichológiai diploma szintén elfogadott, amennyiben a jelentkező rendelkezik gyakorlati tapasztalatokkal a szociális munka területén. A mediátori tevékenységhez egy 3-4 évig tartó képzés szükséges, mely alap- és továbbképzésből áll. A képzés elméleti és gyakorlati módszerekkel adja át a mediátori tevékenységhez szükséges alapismereteket, valamint a büntetőügyi mediációra vonatkozó speciális ismereteket.

13.2. Cseh Köztársaság

A cseh mediációs modell jogszabályi alapját a 2000-ben elfogadott és 2001-ben hatályba lépett Törvény a Pártfogói és Mediációs Tevékenységről alkotja. E jogszabálynak köszönhetően alakult meg a Pártfogói és Mediációs Szolgálat (PMS). A mediációs eljárás fő célja az elkövető közösségi integrációja, az áldozat részvételének elősegítése az eljárásban, valamint a közösség védelme. A közvetítés a büntetőeljárás minden szakaszában elérhető vádemelést megelőzően és az ítélethozatal pontjáig, mind fiatal- mind felnőttkorú elkövetők számára Egyrészt diverziós eszközként alkalmazható az ügyész vagy a bíró indítványozására, másrészt a bírói ítélethozatalnál játszhat szerepet. Szabadságvesztéssel nem járó büntető intézkedések során lehetőség van a mediációra a végrehajtási szakasz alatt is a kár megtérítése vagy rehabilitáció céljából.

A Cseh Köztársaságban az esetküldések nagy része a bíróságokról vagy az ügyészségről érkezik, 18%-ban a felek igénylik, 12%-ban a rendőrség. Az ügyészségnek

vagy bíróságnak minden ügy megkezdését jóvá kell hagynia. A megállapodás sikeressége esetén az ügyész vagy bíró diverziót vagy alternatív szankciót alkalmazhat.

A mediációt elsődlegesen az Igazságügyi Minisztérium alá tartozó, állami költségvetésű Pártfogói és Mediációs Szolgálat (PMS) végzi. Bár más civil szervezetek is végezhetnek mediációt (pl. a Pártfogói és Mediációs Egyesület elnevezésű civil szervezet), ez azonban a gyakorlatban kevésbé jellemző.

13.3. Finnország

Finnországban 1983 óta működnek mediációs programok. Ezeket korábban túlnyomó többségben a helyi önkormányzatok finanszírozták.

A finnországi mediáció jogszabályi hátterét a 2006-tól hatályos, 2005. évi 1015-ös törvény alkotja, mely a büntetőügyekben és egyes polgári ügyekben alkalmazható mediációt szabályozza. A mediáció felnőtt- és fiatalkorú elkövetők esetében egyaránt alkalmazható. Ezalól egyetlen kivétel van: ha az áldozat olyan kiskorú, aki speciális védelemre szorul a bűncselekmény jellege vagy a sértett kora miatt.

Az előzőkből következően a törvényi szabályozás tárgyi, személyi korlátozás nélkül kimondja, hogy minden esetet el lehet küldeni mediációra, amelyet természete és a „*sértett-elkövető kapcsolata alapján*”⁷² alkalmasnak talál a mediációs szolgálat, és nem esik a fenti kivétel alá. A közvetítői eljárás rendőri, ügyészi és bírói eljárás mellett is alkalmazható. A törvény az eljárás bármelyik szakaszában lehetővé teszi megindítását.

A mediációt olyan irodák nyújtják, melyek kimondottan e szolgáltatásra specializálódtak. Főállású mediátori tevékenység végzéséhez felsőfokú végzettséggel kell rendelkezni valamely kapcsolódó területről (pl. szociális munka). Mediátorok egyéb szakterületről is érkezhettek, amennyiben megfelelő képesítéssel, készségekkel és gyakorlati tapasztalatokkal rendelkeznek a mediáció és a szupervízió terén. A mediátori tevékenységhez szükséges egy min. 30 órás, országosan egységes rendszerű mediációs alapképzés elvégzése. A főállású stáb mellett különböző társadalmi háttérből érkezett önkéntesek is dolgoznak, akik párban mediálnak. Az önkéntesség feltétele min. 5 eset kezelése évente.

A mediációt igényelheti a terhelt, a sértett, a rendőrség, az ügyészség vagy más

⁷² FELLEGI Borbála: A mediáció nemzetközi szabályozása. Néhány európai modell, 2007
www.fellegi.hu/files/Nemzetkozisab_modellek.doc (letöltés ideje: 2012.03.06.)

egyéb hatóság. Kiskorú esetén a törvényes képviselő is igényelheti a szolgáltatást. Ha a bűncselekmény erőszakos jellegű, csak a rendőrség és az ügyészség indítványozhat közvetítést. Ha a bűncselekmény alkalmas a mediációra, a rendőrségnek és az ügyészségnek kötelező a feleket (kiskorú esetén a törvényes képviselőt) tájékoztatni a mediáció lehetőségéről.

A törvény alapján a mediátor kötelezettsége, hogy a találkozót megszervezze, mindvégig pártatlan maradjon, segítse a feleket, hogy egymással elfogadható megállapodást kössenek a kár mentális és anyagi helyrehozataláról, informálja a feleket az elérhető jogi és egyéb szolgáltatásokról, elkészítse a megállapodást, valamint jelentést készítson a szolgálat felé. A mediációs eljárás során kötelező a felek személyes részvétele. Támogató személyek jelenléte megengedett, ha ez nem veszélyezteti a folyamat eredményességét.

Ha a felek visszavonják beleegyezésüket, vagy az nem egyértelműen önkéntes hozzájárulás volt, esetleg valamelyik fél nem érti meg a mediáció lényegét, vagy az egy kiskorú érdekeivel ellentétes, a mediációt meg kell szakítani.

A mediációs szolgálatokat titoktartás kötelezi. A mediátorok nem használhatóak fel semmilyen bizonyítási eljárásnál, kivéve, ha ez valamilyen megalapozott ok miatt szükséges. A felek sem hivatkozhatnak a mediáció során elhangzott információkra (pl. bírósági tárgyaláson), kivéve, ha erről közösen megállapodnak.

14. Véggövetkeztetés

„Minden problémára van ezerféle megoldás. A megoldás kreativitás kérdése.”⁷³ A jogviták jelentős részében ma már lehetőségünk van rá, hogy olyan módszert válasszunk, amely – a peres eljárással ellentétben - valóban megoldja, és nem csupán kezeli/kezelné próbálja a problémát. Az általam bemutatott mediációs típusú eljárás is ilyen, ezért úgy gondolom, hogy rövid időn belül Magyarországon is egyre ismertebbé és elterjedtebbé válhat. A mediáció esetleges térnyerése természetesen nem jelenti azt, hogy a jövőben nem lesznek többé konfliktusok - hiszen „*már önmagában az a körülmény, hogy a világon vagyunk, magában hordja a köztünk és a többi ember közötti konfliktus lehetőségét*”⁷⁴ -, a fentiekben megfogalmazott sajátosságok miatt azonban meggyőződésem, hogy olyan módszerről van szó, amely hozzájárulhat családok egyben tartásához, emberi kapcsolatok rendezéséhez, a bűnelkövetők általi jóvátétel elterjedéséhez, de akár a bíróságok tehermentesítéséhez, az igazságszolgáltatás, illetve a felek költségeinek csökkentéséhez is.

A mediáció egy „facilitált”⁷⁵ tárgyalási forma, „*ahol a felelősséget a folyamat feletti kontrollért egy harmadik bevont fél vállalja fel, azonban a döntéshozatalra a felek szabad akaratából kerül sor.*”⁷⁶ Az eljárás biztosítja, hogy a felek valóban kontrollálhassák a folyamatot, képviselhessék érdekeiket és „*kölcsönös előnyöket érhessenek el.*”⁷⁷ A felek új megoldásokat kereshetnek, kompetensnek érezhetik magukat saját ügyükben, felelősséget vállalhatnak az általuk meghozott döntés, megállapodás betartásáért. Ráébrednek, hogy „*a döntés kulcsa az ő kezükben van, az ő joguk és egyúttal lehetőségük*”,⁷⁸ hogy éljenek vele. Az eddigi tényekből pedig arra következtethetünk, hogy a mediációnak jelentős preventív hatása is van.⁷⁹

Személyes véleményem az, hogy a mediáció, mint alternatív vitarendezési mód a jövőben jóval nagyobb visszhangot kell, hogy kapjon. Javaslatom szerint különböző fórumokon (a sajtón, médián keresztül is) fel kell hívni az emberek figyelmét a módszer

⁷³ T. K. Swisher; forrás: Gazdasági mediáció (üzleti mediáció)

http://www.eandh.hu/gazdasagi_mediacio/gazdasagi_uzleti_mediacio.html (letöltés ideje: 2012.03.25.)

⁷⁴ STRASSER, Freddie – RANDOLPH, Paul: i.m., 38. oldal

⁷⁵ SZEKERES Diána: Az alternatív konfliktuskezelés művészete: a mediáció történetének bemutatása. In: Büntetőjogi Tanulmányok XII., MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2011, 295. oldal

⁷⁶ Uo. 295. oldal

⁷⁷ Uo. 295. oldal

⁷⁸ Uo. 295-296. oldal

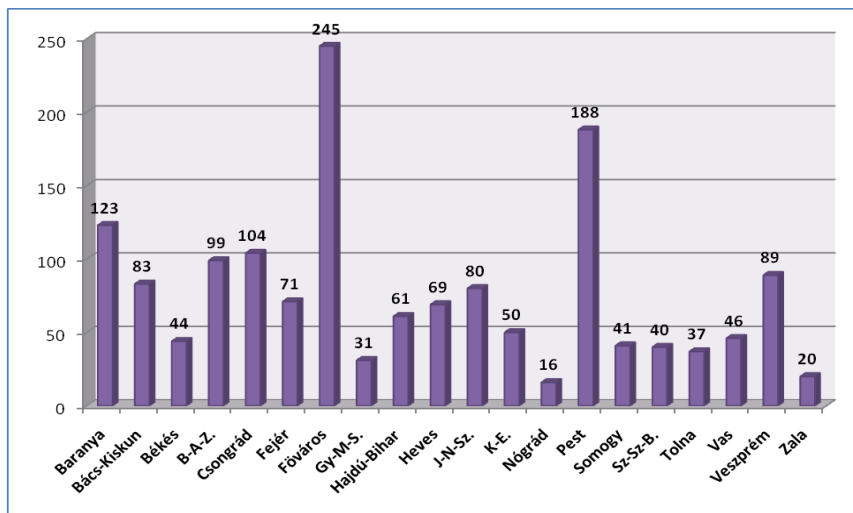
⁷⁹ VIGH József: A kárhelyreállító igazságszolgáltatás eszközei a hazai büntető igazságszolgáltatás rendszerében, In: Jogelméleti Szemle, 2003/2. szám.

Interneten: http://jesz.ajk.elte.hu/vigh14.html#_ftn1 (letöltés ideje: 2012.03.18.)

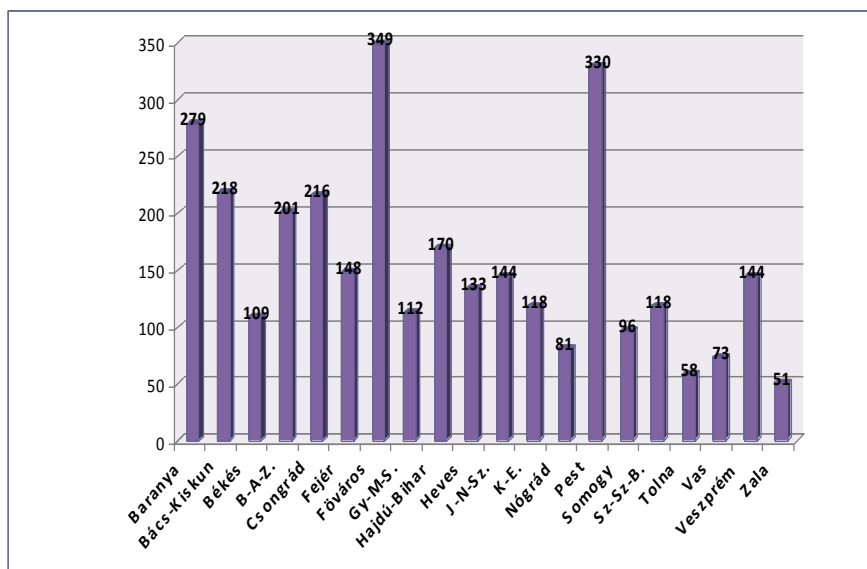
előnyeire, hiszen ha csak a jogi szempontokat (mint például a bíróságok tehermentesítését) nézzük is, már akkor is olyan nyomós érveket hozhatunk fel alkalmazása mellett, amelyek miatt érdemes és kell is foglalkozni azzal, hogy megismertessük a társadalommal a benne rejlő lehetőségeket. Biztos vagyok ugyanis abban, hogy a mediáció térnyerésével a sokszor a bíróságok előtt végződő konfliktusok nagyobb hányada zárulhatna kézfogással, és valódi, mindkét fél számára elfogadható megoldással, a bűnelkövetőket pedig a szegregáció helyett hatékonyan indíthatná el a célként kitűzött reintegráció útján.

Mellékletek

1. ábra: 2008. első félévében mediációra került ügyek száma megyénkénti megoszlásban⁸⁰

2. ábra: 2009-ben mediációra került ügyek száma megyék szerinti bontásban⁸¹

⁸⁰ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatának adatai alapján
Forrás: http://www.kih.gov.hu/data/cms15547/Beszamolo_mediacio_2008Ifellev.pdf (letöltés ideje: 2012.03.24.)

⁸¹ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatának adatai alapján
Forrás: http://www.kimisz.gov.hu/data/cms26874/Medi_2009.pdf (2012.03.24.)

Bibliográfia

Felhasznált jogforrások:

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2000. évi CXVI. törvény az egészségügyi közvetítői eljárásról

2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről

1036/2005. (V. 21.) Korm. határozat

2006. évi CXXIII. törvény a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről

Felhasznált irodalom:

- ARADI Csilla: *Medi(t)áció. A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői eljárás ismertségének és elismertségének problémaköre*. Diplomamunka, Széchenyi István Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar, Győr, 2012.
- BARABÁS Andrea Tünde: *A mediáció lehetőségei a büntetés-végrehajtásban*; Kriminológiai Tanulmányok 48. kötet (Szerk.: Virág György), OKRI, Budapest, 2011., 98-114. oldal
- DR. BARINKAI Zsuzsanna, DR. BÁRTFAI Judit, DR. DÓSA Ágnes, DR. GULYÁS Kálmán, DR. HERCZOG Mária, DR. HORVÁTH Éva, DR. KUTACS Mária, LOVAS Zsuzsanna (szerk.: SÁRINÉ dr. Simkó Ágnes): *A mediáció – A közvetítői tevékenység*. HVG Orac Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003.
- DR. OZOLI Ágnes: *Mediáció polgári ügyekben*, Budapest, 2007.
www.europatarsasag.hu/.../2007%20okt%20mediacio%20polgari%20cikkem.doc
c
(letöltés ideje: 2012.03.06.)
- FELLEGI Borbála: *A mediáció nemzetközi szabályozása. Néhány európai modell*, 2007.
www.fellegi.hu/files/Nemzetkozisab_modellek.doc
(letöltés ideje: 2012.03.06.)
- HERKE Csongor: *A sértett-terhelt mediáció szerepe a bűnmegelőzésben*;
Interneten: www.pecshor.hu/periodika/2003/herke.pdf (letöltés ideje:

2012.03.18.)

- KERTÉSZ Tibor: *Mediáció a gyakorlatban*. Bibo Kiadó, Miskolc, 2010
- KERTÉSZ Tibor: *A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység gyakorlata és módszertani kérdései. Válogatott esettanulmányok*; Fresh Art Design Kft.; Budapest, 2008
http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/b_ugyek_mediacio_esettanulmanyok.pdf

(2012.03.06.)

- SZEKERES Diána: *Az alternatív konfliktuskezelés művészete: a mediáció történetének bemutatása, alkalmazás a büntetőjog vetületében*. In: Büntetőjogi Tanulmányok XII., MTA Veszprémi Területi Bizottsága, Veszprém, 2011.
- STRASSER, Freddie – RANDOLPH, Paul: *Mediáció. A konfliktusmegoldás lélektani aspektusai*; Nyitott Könyvműhely Kiadó; Budapest, 2008.
- VIGH József: *A kárhelyreállító igazságszolgáltatás eszközei a hazai büntető igazságszolgáltatás rendszerében*; Jogelméleti Szemle 2003/2. szám
Interneten: http://jesz.ajk.elte.hu/vigh14.html#_ftn1 (letöltés ideje: 2012.03.18.)

Szóbeli forrás:

- ✓ Dr. Gyulavári Ágnes előadásai az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Karán (2008)
- ✓ Szurdi Beáta, a Győr-Moson-Sopron Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet büntetés-végrehajtási osztályvezetőjének szívélyes szóbeli közlése

Internetes források:

- *Beszámoló a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység 2009-re vonatkozó adatairól*
http://www.kimisz.gov.hu/data/cms26874/Medi_2009.pdf (letöltés ideje: 2012.03.24.)
- *Beszámoló a Pártfogó Felügyelői Szolgálat 2008. első félévi, közvetítői ügyekben megvalósított feladatairól*
http://www.kih.gov.hu/data/cms15547/Beszamolo_mediacio_2008Ifellev.pdf
(letöltés ideje: 2012.03.24.)

- *Börtönmediáció Magyarországon*
foresee.hu/mediatar/getviewclickedownload/352/ (letöltés ideje: 2012.04.12.)
- *Börtönmediációs program Balassagyarmaton*
<http://magyarnarancs.hu/lelek/megbeszelo-77918> (letöltés ideje: 2012.04.10.)
- *Gazdasági mediáció (üzleti mediáció)*
http://www.eandh.hu/gazdasagi_mediacio/gazdasagi_uzleti_mediacio.html
(letöltés ideje: 2012.03.25.)
- *Háttéranyag a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárás gyakorlatáról (2007) összesített*
http://www.kimisz.gov.hu/data/cms12679/stat_20071231_osszesített.pdf
(letöltés ideje: 2012.03.18.)
- *IRM Igazságügyi Hivatal – Alacsony a közvetítői eljárások száma, de 90 százalékuk sikeres*
<http://www.jogiforum.hu/hirek/18559> (letöltés ideje: 2012.03.18.)
- *Közlemény az OIT június 7-ei üléséről, 2010*
http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=birosag_search (letöltés ideje: 2012.03.29.)